

Poštna plačana
v gotovini

ŽIVLJENJE IN SVET.

Smarnice

Tedenska revija

Štev. 18.

Ljubljana, dne 4. maja 1928.

Leto II.
Knjiga 3.

JOSIP KOZARAC
S LAVONSKA ŠUMA
 ILUSTRIRAL / LESOREZI / SLIKAR - GRAFIK E. JUVŠTIN

Kdor je bil vsaj enkrat v tem našem častitljivem gozdovju s tistim divnim, ravnim, čistim in visokim drevjem, ki se vidi, kakor da bi bilo zlito, ga ne bo nikdar pozabil. Tu se dvigajo kvišku zajetni hrasti s sivkasto skorjo, ki je razrovana z ravnimi brazdami, tekočimi vzdolž po vsem dvaaset metrov visokem deblu; košatijo se z močnimi, širokimi krošnjami, ki se jim podajajo kakor zastavnemu junaku kučma. Ponosno se vrste drug za drugim kakor nekoč vrli krajiški vojniki in vse na njih ti pravi, da so velikani po moči, ki lahko kljubujejo buri in streli, da so najsilnejši in najbolj zlahtni v svojem kraljestvu in rodu. In ko zgoraj zapiha veterc in trdo, gladko listje zdaj zašepče, zdaj zašelesti in zašumi, se ti dozdeva kakor da bi obiestne vile Slavonke zdaj prepevale svojo naglo, nebrzdano kolo in zdaj z otožnim glasom pripovedovale križe in težave davno minulih časov. In potem se ti spet zazdi, da čuješ nad seboj veličastno žuborenje cerkvene glasbe ali otožno nagrobno pesem, ki te gane v srce... Ondi, kjer so tla malo vlažnejša, se je vkoreninil vitek, svetel jésem z belo, drobno izvezeno skorjo malce vegastega debela, ki ima na vrhu prozorno krošnjo, podobno tančici na obrazu lepotic. Kako koketno stoje in zvedavo in nemirno gledajo v višino; človek bi rekel, da so to izbrane lepotic tistih-le ošabnih odrevenelih vojnikov... Tu in tam se bahavo dviga črni brest, ki je raven kakor prst; drobne veje so tako rekoč navešene nanj in skorja je nekam luskinasta. Vedno je mračen in slabe volje, pravi pesimist in potuhnjenec... Ta trojica tekmuje med seboj, kdo bo prvi po velikosti in obsegu; tu je hrast močnejši, ondi jesen in brest — in ti so kakor lev in tiger v živalskem kraljestvu... Pod njimi in med njimi so se stisnili gabri in javori, vejasti, grčavi in pohabljeni, — zdi se ti, kakor da bi videl grbavega slugo, ki svojemu gospodarju ovija in zamotava noge, da mu

ne bi pozeble. To so gozune parije sužnji, ki so na svetu samo zaradi tega, da hranijo in izboljšujejo tla visokemu hrastu, ki v svoji ošabnosti nima časa, da bi se s tem ukvarjal...

Kadar koli sem šel po tej šumi, vedno sem videl kaj novega ali se česa novega naučil. Ni to tisto črno, prazno, mrtvo gozdovje, kakor se kaže iz daljave na obzorju, marveč je v njem polno življenja in izvirnega, naravnega sveta, kjer priroda kakor nikjer drugje človeku uprav pred očmi ustvarja in uničuje, snuje in popravlja. Človeku, ki gre skozi gozd brez srca in čuvstev, brez čuta za divno modrost prirode, bo ostal, kaj pa, mrtev prostor, ali bolje: z drevjem obrasli prostor. Kdor pa razume vse tiste skrivnostne glasove, ki oživljajo gozdni prostor, kjer se nežna pesem spaja z izumirajočim krikom, kjer je tisoče raznih glasov in odmevov, zdaj drobnih in tankih, zdaj debelih in globokih, včasih dragih in prijetnih kakor katerakoli glasba, drugekrat bolečnih kakor vzdih uboge matere, — ta bo v tem mračnem, mogočnem prostoru občutil, da je nekam bližji sebi in svojim čuvstvom.

Tako je podnevi. Ponoči pa je ta prostor neprimerno veličastnejši, bolj skrivnosten in grozoden; vsi tisti glasovi se zdaj ponavljajo desetkrat tako močno in ti pretresajo najtanjše živce. In tedaj se v tebi nehote giblje in poraja vera v neko skrivnostno, vsemogočno, premočno bitje, pred katerim si sám kaj neznamenit pritlikavec, nemočna ničla... Nič ne more tako vzbuditi v človeku občutja, da je ničev stvor kakor mravlja ali črv, kot ena sama samotna noč v gozdu...

Slavonec ljubi svoje hrastovo gozdovje bolj od vsega. V njem se počuti kakor doma; ni je večje slasti zanj, kakor če lahko s svojo živino neskrbno tava pod senčnim hrastovjem. Vsako drevo pozna, vsako ptico, vsak glas; pomenkuje se s to šumo kakor s svojo materjo. Že od pamtiveka mu je bila

vsekdar neizčrpen zaklad; zgradil si je hiše na robu gozda, postavil hleve in skednje, zasadil sadovnjake in slivnjake, pa je bolj planšar nego vaščan. Odkar so mu zaprli in zabranili gozdovje,

je postal strahopetnež in revež; zakaj gozd mu je s svojo pašo odgajal vole, s svojim lesom stavil hiše in ograje, zaljšal devojke z zlatom in svilo; gozd je kot ogromen ščit varoval njegove setve pred nevihti in krivcem... Volk, lisica in kuna so mu dajale dragoceno krzno, zajec in srna slastno pečenko in prijetno zabavo... Kdo ne bi ljubil šume, kdo ne bi po nji hrepenel!...

Z letnim časom se izpreminja tudi gozdovje in življenje v njem. Najbolj dolgočasno je spomladi in poletji. Spomladi, ko oživi vsa priroda, je v gozdovju pusto in mrtvo. Ptice pevke so si zgradile gnezda po grmičevju in po livadah okoli vasi, le kos in drozd sta ostala v gozdu in včasih zgodaj zjutraj zapojeta na vse grlo slavospev, kakor da bi se bila močila in zahvaljevala tistemu bitju, ki jima je postalo solnce, da ju ogreva, in črva, da ju nahrani... Brž ko se solnce pomakne više, spet vse umolkne, vse se skriva in prikriva, da ne izda gnezda in mladičev. Le zdaj pa zdaj se oglasi z oblačnih višav jastrebov glasni »pij-u-u-uk«, a na zelenem trstju sredi široke vode vidiš, da se metalčno blešče zelenomodre glave divjih rac, ki oprezno plavajo mimo ločja, nestrpno pričakujoč, kedaj jim bodo samice izlegle in pripeljale iz trstja tistih 10 do 15 črnih, nemirnih paglavcev. Tedajci pa se nenadoma spusti nad nje jastreb. Po bliskovo se dvignejo kvišku in se strmejo v jato. Tako poletavajo nad trstjem, dokler jastreb ne izgine z vidika...

To je vsa pomladna gozdna scenerija; sicer je vse naokrog pusto in dolgočasno, samo neki pritažen šum te spremlja povsod in še sam ne veš, kaj

je in odkod, zakaj kamor koli kreneš, povsod šumi in vzdihuje... Tu se budi on, duh vseмира, nikdar mirujoča priroda, tisti silni, z ničemer še brzdami nagon večnega stvarjanja in porajanja; čuješ, kako žene sokove pod skorjo, poganja brstje, odmata listje. Zdi se ti, da ga čutiš in čuješ tudi v sebi, kako se širi po vsem tvojem telesu in budi nova čustva, nove misli in nagone...

Brž ko napoči poletje, — glej, že je v šumi vsak dan živahneje; čedalje bolj raznolika je panorama. Drevje je v najbujnejšem zelenju, priroda v najvišjem vzponu svojih moči, — kamor pogledaš, vse ti govori: Življenje, življenje! Oh, kako lepo in sladko je to življenje... In ptice in živali se živahno gibljejo; mladi drozdi te zvedavo pogledajo in se ti vidi, da se nekako čudijo, saj še ne poznajo strahu, — le na migljaj starih se stisnejo in umaknejo, skrivajoč se za veje in listje...

Preko ceste preskoči v nasad mlad zajec in kdor tu dočaka večer, utegne videti, kako srna oprezno in počasi stopica venomer v eno in isto smer, in ko pride na majhno jaso, zableketa enkrat ali dvakrat in iz grma skočita še dve majhni rdeči srnici z belimi pikami po rebrih. Pa se ti postavita ta na levo, ona na desno in sesata — sesata minuto ali dve, naglo, na vso moč, po tlejš pa skok v grm, stara pa na nasprotno stran! In kot bi trenil, se izgube, kakor da sploh ne bi nikdar bile...

In ti se ogleduješ naokrog in si maneš oči, češ, ali je bila to resnica ali pa le sanja...

Ondle na vrhu visokega bresta si je zvil orel visoko gnezdo; že deset let

gnezdi v njem in vse do tega hipa ga ni mogel nihče opaziti. Letos pa je jel preveč drzno krasti gosi in race z dvo-rišč in ljudje so ga začeli opazovati in zasledovati, dokler niso naposled mu-

koma iztaknili gnezda. Domenili smo se, da bomo mlade orle bodisi speljali bodisi od spodaj s puško pobili, ni pa šlo ne to ne ono, zakaj brest je bil visok in brez vej ter nisi mogel splezati na vrh, samo gnezdo pa je bilo tako na debelo zgrajeno, da ga puškina zrna niso mogla prebiti. Ni tedaj preostalo drugega kot brest posekati in podreti. Dva drvarja sta se bila lotila zajetnega debela, a dvojica sva čakala s puško. Nekako čez pol ure je priletel stari orel s plenom v krempljih. Brž sem ustrelil; orel je izpustil plen in ranjen odletel nizko in ravno kakor strela v gozd. In kaj je imel v krempljih? Mladega, oskubljenega jastreba, ki je stoprav zapustil gnezdo in je neke na skrivaj čakal mater, da prinese kaj živeža za njegov lačni želodček. Ali namestu matere je bil priletel njegov močnejši sorodnik, ga zadavil in pripravil svojemu mladiču za kosilo, pač ne sluteč, da pod gnezdom preži nanj in na njegovega potomca — smrt. Kaj je to — slučaj ali usoda, prirodni zakon in red?

Dve uri je bilo treba, da se je brest podrl; ob tem času sta neprestano priletevala k orlovskemu gnezdu dva škorca, izginila za hip in se spet vrnila. Mislili smo, da škorca zbirata po gnezdu razmetane koščke mesa ali pa da morda lovita ondi muhe, ki rade poletavajo okoli smrdljivega gnezda. Ko pa je brest padel, smo se preverili, da je bilo drugače. Brestov vršič je namreč segal še cel meter nad gnezdom. Bil je

suh in votel in v tej luknji smo našli dva mlada škorca živa, druga dva, prav tako kot mlad orel, bil je samo eden in že docela goden, pa so se zbog silnega padca pri tej priči ubili.

Kaj sta pač ti dve ptici, ki sta gnezdili in hranili svoje mladiče v toli tesni sosesčini, mislili druga o drugi? Majh škorca je sigurno čutil zaščito svojega močnega sostanovalca — revež ni nič mislil, koliko ga utegne stati takšno varstvo... In tista skrbna in dobra mati priroda, ki je dala obema udobno gnezdo, je pripravila hkrati obema enako smrt, — brez solz, brez usmiljenja, hoteč v svoji nedoumljivi modrosti vzdržati ravnovesje med tolikimi bitji, ki jih je sama ustvarila...

Ob tem času — ob Elijevem — se love divje race, ki začenjajo takrat letati; na takem lovu moraš do pasu bresti po vodi in ločju, in dokler nekateri bredejo po vodi in pode in streljajo, kosijo drugi široko cesto v ločju in na tej preseki čakajo račke, ki jih gonjači preplasio in napode. Streljanju ni kraja ne konca; ta lov je eden najživahnejših, na katerem izstreljajo več smodnika in svinca nego veljajo postreljane račke. Nekateri imajo tudi pse, ki sami love majhne račke in jih žive prinašajo lovcem... Mimogrede vlove tudi kakšnega karpca ali ščuko, in dokler se lovci preoblečejo in oskubijo s sebe vse konjske pijavke, dotlej je karp že nasoljen in ocvrt na oglju, in po vsej okolici se širi nagoreli vonj ribe in soli in z neodolji-

vo močjo vabi želodce, ki jih je voda izlačnila...

Največja nevolja v gozdovih so poleti komarji. Ne moreš si odpočiti in ne pojesti grižljaja kruha ali spiti malce vode, — brž ko obstaneš, glej, že jih

na stotine okoli tebe. To ti brenče in cvilijo okoli ušes, ti pa krili z rokami in se brani, kolikor hočeš, — vse je zaman, zakaj te sitnobe te izpikajo in obgrizejo do nemilega. Takrat vse beži iz

gozda — živali, živina in človek. Goveda včasih kakor stekla zbeži čez polja in senožeti, da uteče muham in komarjem, in je ni moči ustaviti. Ni je večje tegobe in pokore, nego če moraš poleteti v gozdu prenočiti. Meni je bilo sojeno, da šest tednov prenočujem v šumi, ocenjujoč drevesa. Teh šest tednov ne bom svoj živ dan pozabil. Dela je bilo dovolj in sicer prav nekako v sredini gozda. Nisem imel stanovanja, tudi nobena vas ni bila blizu. Sklenili smo, da prenočujemo v kolibi, ki je ostala za drvarji, kateri so pozimi tukaj podirali drevje in delali... Bili smo: jaz, dva gozdarja, neki delavec in kolibar Bartol, ki nam je kuhal hrano. Tudi s hrano smo imeli križ; meso zbog silne vročine ni ostalo niti en dan užitno, zato smo morali nakupiti perotnino, napraviti kletko in klati vsak božji dan te mršave piščance, ki so prav kakor mi poginjali od žeje...

Ni ga bolj mučnega posla od gozdne cenitve; moraš napenjati vse svoje duševne moči, motreč drevo za drevesom, mereč višino in pazeč na vse vidne in nevidne slabosti, pri tem pa nenehoma zapisuješ vrednost v pripravljeno razpredelnico. Vsako deblo moraš pregledati z vseh strani in neprestano obračati glavo kvišku; tu tupaš podnožje, ondi se ujemaš za trnje, ki te nemilo pika in odira. Ali vse to bi še nekako šlo, ko le ne bi bilo tiste neznosne soparice, ki se je ylegla med veje in zemljo! Od nikoder ni niti najrahlejše sape, da bi ti vsaj za hip ohladila kot ogenj razvnete prsi in čelo. In prištetj k temu še tiste neznosne komarje, ki ti ne puste, da bi se vsaj malce ustavil in si oddahnil. Kamorkoli kreneš, povsod so ti za petami kakor oderuhi. Nalik

beračem cvilijo in prosijo za kapljico tvoje krvi... Utrujen, zbit, s težkimi nogami komaj čakaš, da se zmrača, da si odpočiješ — toda gorje ti, zakaj zdaj se stoprav začnejo prave muke! Zaman se je znočilo, od nikoder ni niti toliko vetra, da bi list zganil; v gozdu postaja čedalje bolj zatolilo in čim bolj se noči, vse obilnejši so roji komarjev, ki krožijo okoli tebe... Kam naj se vležeš? V kolibi gori ogenj in jo zavija v dim; komarjev tukaj ni, zato pa je soparno kakor v peči — nekaj od samega ognja, nekaj zbog nizke lesene strehe, ki je vanjo ves božji dan pripekalo sonce... Pot ti curlja po životu, moker si od glave do pet, srajca, spodnje hlače — vse se uprav lepi na te; zaman se valjaš in obračaš z boka na bok, nenehoma iščoč samo nekaj dihov čistega hladnega zraka. Ni ga od nikoder in naposled togotno ostaviš kolibo in se kakor blazen vržeš na tla... Tu ni več tako soparno, zato pa ti brenče komarji zdaj v uhljih, zdaj okoli prstov in se trgaš in zamataš — vse zaman, zakaj pred komarjem se ne skriješ. Našel te bo skozi najmanjšo špranjico, prebode ti najdebelejše nogavice, skratka: napada te kakor človek, ki je nad vsem obupa! smrt ali življenje! In tako se mučiš vse noči. Oči ti nabreknejo, postaneš medel in mahodrav; vse bi dal samo za to, da se lahko en sam trenutek mirno naspíš! Ali pravega spanca ni in se venomer trudiš, da bi kaj mislil in v mislih pozabil

na to mučilišče. To ti kaj slabo pomaga — čuječ spiš in speč bediš...

Sredi septembra nastane v slavonski šumi znamenito razdobje. Lesni trgovci prihajajo in ocenjujejo tiste dele, ki smo

jih mi poleti precenili in zapisali in ki jih kanijo v zimi prodati. Prihité z vseh strani Evrope in hraste, ki so zapisani smrti, zaznamujejo s številnimi mnogovrstnimi znaki: z belo, rdečo in modro kredo, s križem, kolobarjem, trikotom itd. Vsak trgovec ima svoj znak. Mimo bogatašev vidiš tudi naše Turopoljce, ki dva in dva hodijo po šumi in ocenjujejo letošnji pridelek želoda. Doktor je bil v vsakem kraju kak hrastov gozd, je imel žir zgolj krajeven pomen; odkar pa so manjši posestniki posekali svoje gozdove, je sila poskočila cena hrastovega lesa in želoda. Razen gozdarjev bo redko kdo znal, da ima žir med vsemi sadeži največjo uporabo: Vse domače in divje živali ga pohlepno žro, od majhne miši do velikega vola se vse puli zanj. Svinjam daje tolščobo, takisto srnam in jelenom; tudi purane, divje golobe in race obilno redi. V največjem času ga rabijo kot nadomestek za kavo (cikorija) in ga v ta namen suše v posebnih sušilnicah kakor češplje. Tak posušen želod se dolgo drži, medtem ko se presen kaj hitro vname in pokvari, tako da ni nič prida. Želodovo kavo posebno priporočajo bolnikom, zlasti skrofuloznim itd. Sodeč po sestavinah, ki jih ima želod, bo kemija odprla še široko polje temu izrednemu sadežu naših gozdov.

Na koncu septembra, ko jame žir dozorevati, zavlada v gozdu tako živalno življenje, da bi človek mislil: zdaj si v vinogradu. Pisane šoje poletavajo nemirno in veselo, kriče nad teboj, kljubujejo ti i z vpijem i s kretinjami svojih životkov, hkrati pa nenehoma nosijo želod in ga spravljajo za zimo v vsako luknjo, ki jo kje najdejo. Čisto drugače — tako tiho in mirno, kakor da bi zrasli iz vej — sede stotine golobov na najvišjih vrhovih. Na moč oprezno in prekanjeno se jim skušaš približati, a zaman; zakaj tisti hip, ko dvigneš puško, da ustreliš, sfrče z velikim vriščem kvišku, zakrožijo nekajkrat nad hrastjem in zopet pozorno posedejo, kjer se jim zljubi... To je ena najbolj boječih ptic, in pesnike, ki opevajo golobijo nežnost, naj nkar ne moti v njih navdušenju, če povem, da je sploh malo živali, ki bi tako kljubovale puški kakor golob: — čeprav je na smrt ranjen, zleti še 180 do 300 korakov naprej. Takisto ne bo manj zanimivo, da golob z onim istim grlom, s katerim toli prožno gruli, pogoltné najdebelejši želod. Nekoč sem skušal želod, ki sem ga vzel iz želodca

utopljenega goloba, potisniti skozi njegovo grlo, toda ni šlo za nobeno ceno... Bog si ga vedi, kako neki dela golob! Če zalezuješ golobe, se ti čisto primeri, da skoči pred teboj brzonoga srna, zakaj te živalice se zdaj že zbirajo okoli žira. Kako hitro in dražestno skačejo pred teboj: za hip postanejo, oziraje se naokrog, potlej pa urnih nog odskakljajo dalje — tako tiho in prožno, kakor da se ne bi dotikale zemlje. To je sigurno ena najlepših živali, kar jih je ustvarila priroda.

V oktobru se začena lov na srne; ali v tem mesecu je še težaven, stoprav v novembru, ko se poleže visoko dračje in ko odpade listje, nastopi pravi čas za lov. Kakšen užitek imaš, če v hladnem jutru obstaneš na preseki med nizkim mladim in visokim starim gozdom, a ondile v nasadu zalaja pes hav-hav-hav! Potem se mu pridruži drugi, tretji — ta na drobno, oni na debelo in ti trepetaje kakor v vročici poslušaj, v katero smer poganjajo. Tedajci razbereš, da gredo naravnost proti tebi in puška se ti kar sama dvigne k obrazu. Že čuješ šum listja in vejevja, a komaj si pogledal v tisto stran, glej jo, — srna je pred teboj. Krasna in ljubka te zre vsa trepečoča kakor sramežljiva devojka v kopeli. Tisti hip prenehaš biti lovec; trenuten prizor te tolikanj prevzame, da pozabiš na se in na puško ter ves razigran strmiš na njo kakor v kakšno prikazen. Medtem pa srna poskoči in skoraj leté, ne beže smukne pred teboj in izgine v gostem grmovju. Tedaj pritečejo psi, vohajoč njeno sled, lajajoč in preskakujoč drug preko drugega; v silni lovski strasti se vsak vneto trudi, da bi bil prvi... Zdaj se stoprav vzdramiš, da imaš puško v roki. A že je prepozno. Neko radostno zoprno čuvstvo ti očita, da nisi izvršil lovske dolžnosti. Tedajci pa počita za teboj dve puški, druga za drugo in glasovi: hop-hop! ti pravijo, da je srna padla... In kreneš tja in jo vidiš, kako leži — lepa in ljubka kot trenutek preje, toda mrtva... In nehote se vprašaš, kje je tista sila, tisto nekaj, kar jo je malo preje nosilo čez grmovje in dračje, — kam neki je na mah izginilo?! Ali tisto bore krvi, ki jo psi pohlepno ližejo, — ali to pomeni življenje? Oh, ubogo in ničevno je to naše sladko življenje, ki zbog njega toliko trpiš in se mučiš, ki daješ zanj vse, kar imaš — in glej! od česa zavisijo: neznamo svinčeno zrno in kaplja krvi!... In dokler tako promatraš, se tti

vidi, da te gledajo njene velike, lepe oči in te vprašujejo: Kaj sem ti storila, ali sem zaslužila to od tebe?... In če bi mogel, bi ji povedal vse, kar čutiš in bi rekel v tolažbo: Kaj ti morem jaz, moja draga? Nisem jaz kriv, tako je sojeno, tako mora biti. Temu ne more nihče ubežati: ne ti ne jaz. Vsaak na svoj način...

Ob tem času sadijo tudi žir: koliko starega gozda so posekali, toliko ga morajo zasaditi. Na tem sajenju se utegnemo zbrati vsa vas. Mladi in stari si prizadevajo, da bi si zaslužili kakšen groš za zimo. Pri sajenju se razvrste delavci v vrste: 40 do 60 duš je v eni vrsti. Če gledaš iz daljave, kako se pomika teh 5 do 6 vrst, se ti zdi, da vidiš živo ograjo, ki se leno pomika naprej. Navadno se zberó dekleta v eno vrsto in takrat napolnijo ves gozd petje in objestni vzkliki. In doktor se ob petju sadi nov gozdni podmladek, pada na drugi strani orumenelo listje in otožno se vihoč po zraku gre k tlom, da ga mati zemlja zopet sprejme v svoje mehko in toplo naročje... In malo dalje udarja sekira v hrastove žile in podré v eni uri to, kar je rastle dve sto let! In tako se ob istem času poraja tu smrt, ondi življenje. Mene ni nikdar nobeno pokopališče tako ganilo, kakor takšna gozdna krčevina s podrtimi in posekanimi debli, pod katerimi sem še mesec dni preje hodil in lovil, iskal zavetja pred dežjem ali se v družbi krepčal ob vselem ognju s kozarcem vina... In zdaj! Iveri, veje, parobki, klade, panji — vse križem kražem, drugo preko drugega kakor razmesarjeno telo. Stotine delavcev bije in tolče s kladivi in sekirami, stotine vozov in sani si krči pot med vejami in panji, nalagajoč glad-

ke in ravno iztesame hlođe, da jih prepeljejo na Savo. Človeka kar spreleti, če vidi ta prazni, skoro čez noč posekani prostor: Kam neki je izginilo toliko hrastja, kaj bodo začeli s tolikim lesom?

... Kdo bi naštel vse tovarnarje, ki kupujejo hrastov les? Išče ga mornar, ker s svojo trdostjo kljubuje strašni morski burji, vsak meščan ga rabi, da postavi s hrastovino svojo hišo, zakaj pod njo je najbolj varen; vinogradnik spravlja vanjo enega najzlahtnejših božjih darov, zlato kapljico, da se človeštvo ž njo krepča in da velike duhove vzbuja k še večjim delom; naposled nudi hrastovina človeku -smrtniku trd les za rakev, da v nji pripravi zadnje počivališče dragemu pokojniku...

Kadar koli grem tedaj po častitljivem hrastovem gozdovju, vedno se mi vzbuja tisoč čuvstev in misli, (češ, kaj vse se je pač zgodilo tukaj v dve sto letih, ki jih živi en hrastov rod... V njegovih sencih je čakal fant svoje deklet, v njegovem mraku je prežal morilec na svojo žrtev, v njegovih goščavi so se vršili tajni dogovori, v njegovih votlinah so se skrivale puške in nakradeno blago... Ni ga drevesa, ki ne bi vedelo razodeť te ali one skrivnosti; ni je človeške strasti, ki ne bi v tem temačnem svetu bruhanila na dan... Kadar koli grem po tem gozdu, vedno prevzema tudi mojo dušo čaroben, skrivnosten mir, ki pa vendar le govori s stoterimi jeziki in mi pripoveduje o tisočih strahotah in lepota, da se mi srce ustavlja in da čutim v duši, kako sem se za korak približal tistemu velikemu Bitju, ki mu človeški duh zaman skuša odkriti pravo sled...

Sir Basil Thomson

Iz spominov vodje protišpijonskega urada

Naloge specialnega oddelka

Ko je izbruhnila vojna, sem bil štirinajsti mesec načelnik oddelka za kazenske preiskave in tako zvanega Specialnega oddelka. Treba je natanko razločevati proste zločine od političnih. V normalnih razmerah je imel C. I. D. (Criminal Investigation Department) nalogo, da raziskuje že storjene zločine, Specialni oddelek pa je moral raziskavati pripravljajoče se

zločine in preprečevati političnim agitatorjem izvrševanje političnih zločinov ter brzdati teror javnega mnenja.

Specialni oddelek je bil osnovan na začetku osemdesetih let. Njegova naloga je bila, da zatira v Londonu in drugod irske nasilneže. Komaj pa so bili le-ti potlačeni, že so nastopili v Londonu tuji anarhisti in so posnemali primer Ircev. Ministri niso bili varni življenja; dogajali so se atentati

ti na javna poslopja. Obe zbornici sta morali kar najhitreje izdati zakone v obrambo pred atentati in za njih omejitve. Med drugim so zaprli in obsodili Fernaryja in Poltija, ki so ju zalotili z bombami v roki. Neki anarhist se je smrtno ponesrečil pri poizkusu, da bi vrgel v zrak greenwichsko zvezdarno. Ko so anarhisti skušali tega moža častno pokopati, — seveda pod zaščito policijskih straž — so pokazale množice veliko mržnjo. To je odgovorne činitelje tako presenetilo, da so izpremenili način postopanja z njimi in so hoteli odpraviti. Posebni oddelek. Tedaj pa se je razširilo zločinsko delovanje indijskih dijakov, ki je doseglo višek v umoru ministra Sira Curzona Wyllie. Komaj je bilo zatrto, že so stopile na plan sufražetke. Pokazalo se je, da ni mogoče misliti na odpravo tega oddelka.

Težek problem

Težko je reči, ali ni bil slučaj sufražetk težavnejši od vseh ostalih. Sicer niso ubijale ljudi, toda zažigale so cerkve, vrgle v zrak kronski prestol v Westminsteru, poškovala so dragoceno sliko v Narodni galeriji in so zažigale tuja imetja. Če so jih vrgli v zapor, so se branile z gladovno stavko; ko pa so jih izpustili, so počenjale nove zločine in — kot že po navadi pri fanatičnih ljudeh — so se vse njihove zasnovne odlikovale po bujni domišljiji in iznajdljivosti. Rekli so, da sem neozdravljiv optimist, ko sem izjavil, da se bo nasilniška taktika sufražetk končala prav tako naglo kot se je bila začela. V letu 1914. je moral Specijalni oddelek razposlati zaradi sufražetk po vsej deželi svoje uradnike; vzlic temu, da se je marsikak zločin v naprej preprečil, so vendar marsikateraga izvršile. Zaman smo presiskavali, kdo stoji za njimi. Dne 5. avgusta so bile tri aretirane zaradi atentata v Downing Streetu, toda ljudstvo je zahtevalo, da jih izpustijo. Od tega časa dalje se se z vso energijo lotile vojnega dela. V neredkih primerih so storile usluge tudi svoji domovini.

Tako kakor sufražetke je ogražala državo nemška špijonaža. Zasluga, da se je le-ta razkrila, gre Posebnemu oddelku, ki ni bil v zvezi s policijo in ki so mu dodelili spretne častnike. Le-ti so mi prinašali svoja razkritja, kadar

je bilo treba preprečiti kakšno sovražno akcijo. Temu oddelku se ima naša vojska zahvaliti, da niso bili ogroženi transporti pri plovbi čez Rokavski preliv, prav tako tudi njegova pristanišča. Iz Tirpitzovih spominov vemo, da so nameravali Nemci s podmornicami napadati naše transporte v Kanalu.

Brivec Ernst

Iz Felsteadove knjige «Nemški vohuni v stiski» smo izvedeli, da je nekaj tednov pred izbruhom svetovne vojne eden izmed vohunov, Karel Gustav Ernst, ki je bil Britanec samo zaradi tega, ker se je po naključju rodil v Angliji, izvrševal nalog centralnega poštnega urada za vso nemško špijonsko korespondenco. Za nagrado 20 šilingov mesečno je nalepljal na pisma, ki so se zbirala pri njem, angleške poštne znamke in jih je nosil v bližnji poštni nabiralnik. Tako smo izvedeli dva in dvajset imen in naslovov nemških vohunov. Takoj prvi dan po izbruhu vojne smo jih 21 zaprli in internirali; dva in dvajseti pa je ob pravem času popihal z ladjo v Nemčijo. Tako je bila Anglija prve vojne dni zakrita za Nemce z zastorom, ki je nemškim poizvedovalnim oblastim branil vpogled v to, kar se je takrat v Angliji dogajalo; lahko so samo ugibali in še to ponajveč napačno. Brivec Ernst je bil obsojen na sedem let prisilnega dela; če upoštevamo, da je bil angleški državljani, ne more nihče trditi, da bi bila kazen pretirana.

Ko bodo zgodovinarji velike vojne ocenjevali zgodovinsko snov, bodo priznali velike zasluge lordu Haldanu, čigar mobilizacijski načrt je omogočil ekspedicijskim oddelkom, da so prišli preje na namembno mesto nego so bili Nemci izvedeli za njihov prihod. Mobilizacijski ukaz je izdal v trenutku, ki je bil psihološko najprimernejši. Železnice so sijajno delovale in so razvažale moštvo, konje in material na obrežje brez vsakršne zmede, podnevi in ponoči, v desetminutnih presledkih.

Prve tedne smo se najbolj bali, da ne bi zletel v zrak kakšen most ali železniški viadukt. Mnogi viadukti so bili v zasebni, čisto celo tuji upravi. Dne 5. avgusta sem moral zahtevati od pristojnega generala, da te tujce izžene. Bile so težke zmede, zakaj skoraj iz vseh oddelkov so odhajali ljudje vsak dan k vojakom in njih nasled

niki niso poznali dela. Ko sem govoril o tem z generalom, se je nagloma zmračilo in začuli smo gromovit tresk. General je rekel čisto mirno: «Zepelin». Tako daleč smo torej prišli! Okoli polnoči je zazvonil moj telefon; sporočili so mi, da sta zletela v zrak skladišče pri Aldershotu in železniški most v Kentu. Komaj sem bil to sporočil dalje, je telefon zazvonil znova: naznanili so mi, da sta obe vesti neresnični, izmišljotina straže rezervistov.

«Služkinja za vse»

V prvih vojnih mesecih je bil Specialni oddelek vsem drugim služkinja. Bil pa je edina pisarna, ki je imela štab za vnanjo službo izurjenih uradnikov, zato je moral skrbeti za vse: od vodstva poštnih golobov do aretacije švicarskega natakarja, ki je na zadnjo stran jedilnega lista risal nekaj, kar je bilo podobno vojnemu načrtu. Manija vohunstva se je oprijela ljudi na široko. Niti ene ovadbe nismo smeli prezreti, naj je bila še tako neumna, zakaj strah je delal ljudi nervozne. Bili smo poplavljeni z ovadbami in nihče ni mogel pred polnočjo iz urada. Kdor je imel golobe, ali je razgrnil ponoči okno, da se je videla luč, ali je pisal s pisalnim strojem, ki je klepal kakor aparat za brezžični brzojav, je bil sumljiv in smo morali preiskovati tudi take nesmisle.

Razburjenje je vrglo mnoge ljudi iz njihovega običajnega duševnega ravnotežja. Posebni policijski nameščenci ter pomorski in kopneni častniki so amaterski lovili špijone po vsej deželi. Če so katerega telegrafista poslali na motociklu, da pregleda brzojavno linijo, je bilo sigurno, da bo kdo poslal drugega za njim, da ga zasleduje in opazuje. Ob neki priliki je neki odbor poslal avtomobil s brezžičnim aparatom, da bi ujel nedovoljen razgovor, ki bi se imel voditi čez Severno morje. Nekaj ur nato smo izvedeli, da so v Essexu ujeli avto z dvema nemškima špijonom in z brezžičnim aparatom. Na brzojavni ukaz so jih izpustili, vendar so jih uro pozneje zadržali na mejah iste grofije; od tega časa se ti ljudje niso drznili iti na pot, ne da bi jih spremljal kak uniformiran častnik. Pa tudi častnik ni zalegel: naslednje jutro je prispela vest, da so v sosednji grofiji zaprli tri sovražne vohune, izmed katerih je bil eden pre-

oblečen v častnika. Tudi mene so ob neki priliki ustavili in 24 krat zasliševali.

Nemški špijoni

Nemška vohunska služba je bila poglavitni predmet našega delovanja med vojno. Komaj smo razbili Nemcem njihovo vohunsko organizacijo v najvažnejšem trenutku — ob naši mobilizaciji — že so poveljniki nemške pomorske in kopnene špijonaže poslali nove špijone. Vohuni so se delili v dve vrsti: v patriotične in v mezdne. Bilo mi je vsekdar težko, če je bilo treba bodisi po zakonu bodisi zaradi strahovanja justficirati take vohune, ki so opravljali svoj posel iz patriotičnih nagibov. Le-ti služijo svoji domovini kakor vojaki na fronti; njihovo poročilo utegne prinesiti zmago, oni so lahko dvojno hrabri in iznajdljivi. Nasprotni plačanim, mezdnim špijonom nisem bil nikdar prizanesljiv. Karel Lody in Anton Kűpferle sta bila iz patriotične skupine; prvi je bil ustreljen v Toweru, drugi pa se je izognil justifikaciji s samomorom v zaporu. Častniki obrambne službe so imeli največ sreče v prvi polovici rožnika leta 1915., ko so aretirali in postavili pred sodišče 7 sovražnih vohunov, ki se niso vedli kdo ve kako spretno. Izmed dvajsetih aretirancev sta bila dva policijska godbenika, eden pa artist.

Spominjam se, da mi je na začetku vojne rekel častnik poročevalskega oddelka: «Ponavljala se bo zgodovina napoleonskih vojn. Začeli bomo z najslabšo poročevalsko službo, slednjič pa bomo imeli najboljšo.» V resnici smo Nemce v tej panogi prekosili. Nemci imajo sicer organizacijo, metode in vztrajnost, nedostaja pa jim domišljije in intuicije. Izbirajo slabe ljudi in jih pošiljajo nezadostno izurjene; ljubosumnost med pomorsko in kopneno službo jih vodi k mnogim napakam in so se kajkrat dali zapeljati z napačnimi vestmi. Ni je bilo bajke in ne krive fotografije, s katero jih ne bi kdo potegnil.

Malo Angležev je imelo priliko, da bi si pridobili kolikor toliko važne vojaške ali pomorske informacije, in še manj tujevc, ki bi si drznili vpraševati. V prvih vojnih dneh nismo bili zadosti previdni v sodbah o ljudeh. Tako je n. pr. znano, da je neki mož ostavil zasebno službo in je bil sprejet za tolmača na vojni ladji; izpustili so

ga stoprav tedaj, ko je zdravnik opozoril nanj, češ, da se mu vidi sumljiv. Res je tudi, da je bil prosluli Trebitsch Lincoln nekaj mesecev zaposlen v cenzurni pisarni; vendar takrat še ni bil vohun. Na drugi strani pa je res tudi to, da se v vojnem času ni zgodilo, da bi bil kateri Anglež izdal Anglijo. Edini britanski državljani, ki je postal izdajalec, je bil po rodu tujec; seveda so izjeme Irci, ki jih je bilo mnogo v

zvezi z izdajalcem Rogerom Casementom.

Če so Nemci dobivali od svojih vohunov na Angleškem malo koristnih poročil, lahko mirno trdimo, da so mnoge teh informacij bile nam v prid. Ti, ki jih Francoz imenuje »agenti na obeh straneh,« so ponujali usluge vsem vojskujočim se državam. Vohunov pač ne moremo šteti med vrle ljudi.

H. SIENKIEWICZ

MALI GODEC

Ze pri porodu je bil nežen in šibek. Sorodnice, ki so se zbrale ob porodnični postelji, so samo skomigale z rameni, če je kdo vprašal o zdravju matere in otroka. Kovačeva žena je bila najbolj izkušena, zato se je obrnila k bolnici in je rekla:

»Dam vam blagoslovljeno svečo v roko. Z vami, soseda, je slabo, pripravite se na pot v večnost. Poslale bomo po duhovna, da vas odveže grehov.«

»Pi!« se je oglasila druga, — »malčka bo treba krstiti. Ne bo živel niti toliko časa, da pride duhovnik. Pravim, žudež bo, če ne bo nekrščen umrl.«

Prižgala je svečo, vzela otroka, ki je venomer mežikal z majhnimi očmi in ga je poškopila z blagoslovljeno vodo:

»Krstim te v imenu Očeta, Sina in svetega Duha in ti dajem ime Peter. In zdaj se vrni, duša krščanska, odkoder si prišla!«

Toda novorojenčkova duša se nikakor ni mogla ogreti za to misel; nič se ji ni ljubilo, da bi bila zapustila majčkeno telesce. Narobe: otročé je jelo brcati z drobnimi nožicami in piskati s slabim, do nemoči slabim glasom; že so tete mislile, da je v otroku začarana mačka ali kaj podobnega.

Tedaj je prišel duhovnik, izvršil svojo dolžnost in odšel. Ali bolnica se je popravila in teden dni pozneje je že šla na delo. Otročičevo življenje pa je še vedno viselo na niti; videlo se je, kakor da bi komaj dihal. Stoprav od četrtega leta se je jel malce krepiti. Tako je prispel v deseto leto. Bil je vsevdilj šibek in krhek; spodnje telo mu je bilo nenavadno nežno, lica je imel vdrtá, a lasje so bili mehki in so se videli čisto beli. Kodri so mu segali tja do oči, ki so se široko odpirale v svet, kakor da bi čutile velik prepád med seboj in njim.

Pozimi se je stiskal v zapeček, kjer je prezebal in bolesto jokal. Drugekrat se je cmeril zavoljo hrane, zakaj mati ni imela vedno ne drv za peč niti juhe za krožnik. Poleti je bilo bolje — lahko se je potikal okoli hiše v samí srajci s pasom okoli bokov in z majhnim slamnatim klobučkom na glavi. Izpod klobučka so se videli beli lasje,

in ko je bil dvignil glavo in pogledal v zrak, se je videl kakor ptičica. Mati je bila revna dninarica, ki je mukoma živela od zaslužka svojih rok in kot lastavica bivala pod tujo streho. Nemara ga je na svoj način ljubila, vendar ga je kaj pogosto pretepała in ga zmerjala kot nepridiprava. Ko je bil osem let star, je že moral delati. In če ni našel doma nobenega grizljaja, je šel v gozd na gobe in se ni nič bal volkov. Sicer je bil živahen in vesel deček; ako je kdo govoril z njim, je stal s prstom v ustih kakor vsak vaški otrok. Ljudje so mu prerokovali kratko življenje. Vsi so mislili, da mati ne mara zanj, ker ga ni mogla rabiti pri delu. Kako je deček zrasel, bi človek težko povedal. Prav za prav ni kazal nobenega posebnega nagnenja, le ljubezen do glasbe se je silno očitovala v njegovi naturi. Poslušal je vsak napev, in bolj ko je rasel, bolj pozorno je lovil na uho glasove kmečkih pesmi. Ko je šel s čredo v gozd ali je hodil s tovariši na polje in bral ondi jagode, je vedno prihajal domov praznorok, pripovedujoč s tihim, vedrim glasom: »Mati, kako sem se v gozdu veselil... Igral sem se, igral...« »Ti bom že dala veselja, ti nepridiprav, ti!«

In mati je odigrala na njegovem hrbtu s svojo kuhalnico krasno arijo. Deček je jokal in obetal, da se bo popoljšal. Vzlic temu je še vedno pripovedoval, da je čul v gozdu peti in svirati. Peti in svirati — kaj je pod tem razumel? Vrbe, jelke, breze in ostala drevesa — vse je pelo in igralo. Jelka je godla, a na polju je pelo klasje. Tudi v samem vrtu izza bajte so čivkali vrabci — tako glasno, da so drhteले veje črešnjevca drevesa. Zvečer je čul povsod skrivnostno šepetanje in je mislil, da vsa vas enoglasno poje. Ko so ga poslali sušit seno, se mu je zdelo, da čuje, kako veter zvoni mimo zobcev njegovih vil. Nekdo ga je videl, ko je nepremično stal in poslušal veter. Hoteč ga iztrezniti, ga je nekajkrat udaril po hrbtu.

Ljudje so mu pravili muzikant. Spomladi je rad pohajal z doma, da si napravi piščalko. Ko so v pomladnih večerih regetale žabe, pedpedikale prepelice, kure kokodakale v hlevih, ni mogel zaspati; venomer so mu drhteले v srcu nenavadne, čudovite melodije...

Mati ga ni hotela jemati v cerkev; ko je čul zamolklo bučanje orgel ali

angelske glasove, so mu potemnele oči ali pa so sijale, kakor da bi v njih seval čar drugega sveta...

Nočni paznik, ki je na poti skozi vas štel zvezde ali se razgovarjal s psi, da ne zaspi, je nekajkrat opazil v bližini krčme belo prikazen. Bil je mali Peter v beli srajci, ki je bil pobegnil s svojega ležišča. Otrok si ni drznil vstopiti v hišo, — čepel je zunaj in naslonjen na zid poslušal. V krčmi so fantje prepevali vesele pesmi. Zunaj se je čulo, kako butajo z nogami ob pod, vmes pa so se smejala dekleta. Gosli so venomer godle svojo melodijo. Luč se je živo lila skozi okno in videlo se je, kakor da bi vse drhtelo, vse pelo, vse igralo. In mali Peter je poslušal... Kaj bi pač dal za take-le gosli, ki bi tudi lepo svirale!

Ali bi umel zaigrati nanje? Oh, ko bi smel vstopiti in se vsaj dotakniti gosli! Ali njegova nadeja je bila pretirana, nemogoča — ni mogel storiti nič boljšega kot poslušati. In je poslušal, hlastno poslušal, dokler ga ni nočni čuvaj nenadoma preplašil:

»Ali boš šel domov, ti poniglavec, ti!«

Tedaj je zbežal za mokrimi nogami in še v postelji so ga preganjali zvoki gosli.

Zanj je bil kaj slavnosten trenutek, ko je čul na gostijah ali ob ženitnih dneh igrati gosli. Ob taki priliki se je bil stisnil za peč in je tu tičal ves božji dan, ne da bi se bil vsaj enkrat oglasil; videle so se samo njegove oči, ki so v temi bleščale kakor mačje. Naposled mu je po dolgem trudu uspelo, da si je napravil iz majhne deščice gosli, iz žime konjskega repa pa lok. Glasovi niso tako vabili in tožili, kakor jih je čul na gostijah — strune so zveneले tiho, sila tiho... komaj tako glasno kot brenče čebele. Vzlic temu je igral od jutra do večera, najsi je dobil zbog tega toliko sunkov in udarcev, da je bil že podoben jabolku, ki prezrelo pade na tla.

Postajal je čedalje šibkejši, le spodnji del telesa je ostal močan in oči so se širile vedno bolj in njih blesk je bil vse močnejši. Nič ni bil sličen ostalim otrokom, zato pa je bil čedalje podobnejši svojim goslim, ki so imele prav tako tih glas kot on. Tik pred žetvijo je bil skoraj že do smrti onemogel, saj se je hranil s samo repo...

In z nađejo, da bo nekega dne dobil prave gosli.

Slabo so mu koristile vse nadeje. Grajski sluga je bil srečnejši — lahko je rekel, da so gosli njegova last in je včasih zaigral na nje, da si prežene lastno otožnost in razvedri ostalo služinčad. Petru se je nekega dne posrečilo, da se je vtihotapil blizu podstrešne sobe. Tu je prisluškoval ali pa se je zadovoljeval s tem, da je samo gledal gosli. Godalo je viselo na nasprotni strani okna. Deček ga je meril s pobožnimi pogledi, zakaj gosli so se mu videle kakor svetinja, ki se je ni smel dotakniti; nič se ni čutil vrednega, da bi položil roko na nje. Gosli so mu bile dragocenejše od vsega na svetu. In navdala in prožela ga je nemirna želja, da bi postale njegove... ali da bi jih smel videti iz bližine... kar najbližje...

In srce mu je jelo veselo utripati...

Nekega večera je bila družinska soba prazna. Grajska gospoda je odpotovala, a tudi služabnikov ni bilo nikjer. Že dolgo časa je tičal Peter na drevesu ob zidu in je opazoval skozi na pol odprto okno predmet svojega hrepenenja. Na obnebju je sijala polna luna. Njeni žarki so padali skozi okno, razsvetljevali sobo in se odbijali na nasprotnem zidu. Obsinili so gosli, da so se videle kakor srebrna ploščca, ki blešči v somraku. Zaobljeni del je bil tako razsvetljen, da je Petra uprav ščemelo v oči. In v tej bleđi luči se je vse videlo razločno: goslišče, strune in lok, ki je bil podoben čarobni srebrni palici...

Ah, kako lepo, kako očarljivo je bilo vse to! Peter je gledal gosli vse bolj poželjivo. Čepeč nepremično na drevesu ob zidu se je oprl z roko ob brado in je kakor zaklet strmel venomer v isto točko. Nekaj časa je čutil strah, zato se ni upal niti geniti z mesta, kmaľu pa ga je spet premagala neodoljiva sila.

Ali je bil začaran?

Zdajci se mu je videlo, da se gosli v svojem bleščavem sijaju pomikajo in mu gredo naproti... Za hip je ugasnil blesk, a je postal brž nato še svetlejši... Da, bila je čarovnija, prava čarovnija iz pripovedke. Tudi veter je šumel... po drevju je šel njegov skrivnosten šepet... in drevo, na katerem je čepel Peter, je tiho šelestelo...

Dečku se je čulo, kakor da bi mu velel človeški glas:

»Torej, Peter! Nikogar ni v sobi, prav nikogar! Naprej, kar naprej, Peter.«

Jasna in topla noč je dihala nad zemljo. V parku ob ribniku je jel peti slavček in ga napol glasno, napol tiho opominjati: »Torej! Vzemi jih!« Črni vran mu je kričaje krožil nad glavo in ga je svaril: »Nikar, Peter, nikar!« Toda vran je odletel in slavček je ostal; in drevo, ob zidu ga je še bolj bodrilo: »Nikogar ni v sobi, kar pogumno naprej.«

In mesečina je bleščala čedalje bolj in ž njo vred — gosli.

Ubogí deček se je nagnil in se potihoma pomaknil naprej. Še vedno mu je pel v ušesih slavčkov klic: »Vzemi jih, kar vzemi.« Zaplapolala je srajca, deček se je vrgel čez okno in je že izginil izza drevesa. Bolne prsi so dihale naglo in sope. Vran se je bil vrnil in je še enkrat zakrakal: »Nikar! Nikar!« Ali Peter je bil že v sobi. Žabe v ribniku so spet kreketale, slavček je pel in drevo ob zidu je venomer šepetalo...

Tedajci se je na mah vse umirilo. Oprezno in ponižno je deček krenil naprej po sobi. Zadrževal ga je strah. Na drevesu se je počuti kakor doma — ko divja zver v gostem grmovju. Zdaj mu je bilo kakor nemočnemu stvoru sredi širokega polja. Dokler ga je obdajala tema, je dihal kratko, nadušljivo; kretnje so mu bile nesigurne. Tedajci pa je zableščalo kakor blisk od vzhoda na zahod in je razsvetlilo sobo. Venomer strmeč v gosli se je ubogí Peter po vseh štirih plazil po podu. Utrnil se je blesk, luna se je skrila za majhen oblak in ni se dalo nič več ne videti niti čuti.

Čez nekaj minut se je oglasil nekak šum — otožen zvok, kot bi se bil kdo po neprevidnosti dotaknil strun. Nenedoma je zavpil togoten, globok glas:

»Kdo je?«

Deček je prestrašeno vzdrgetal.

»Kdo je?« je ponovil isti glas.

Zaznal je, da je nekdo skušal užgati vžigalico. Na mah je zableščala luč — oglasile so se psovke, udarci, stok. Deček je klical na pomoč. Zalajali so psi, vsa hiša je bila pokonci, okna so se razsvetlila in na dvorišču je oživel...

Dva dni pozneje je stal ubogi Peter pred županom in vaškim sodnikom... Ali naj bo sojen kot tat?... Sigurno... Sodnik in župan sta zapičila poglede v to jadno bitje, ki je stalo pred njima: Majhen deček s prstom v ustih, z velikimi, prestrašenimi očmi, v ponošeni obleki, ni vedel, kje je in kaj hočejo od njega. Kaj bodo storili z njim? Mar naj ga vržejo v zapor?

Naposled so spoznali pravico: treba je milo postopati z otrokom. Naj ga vzame nočni čuvaj in mu prisoli nekaj vročih po zadnji platí, da ne bo več počenjal takih reči.

»Mati, mati!«

Od udarca do udarca mu je slabel glas. Ko je dobil določeno število udarcev, je povsem onemel. Kako je mogel ta hudobnež otroka toli namlatiti! Saj je bil revček tako šibek in majhen — že brez tega mu je bilo težko potovati po puščavi življenja...

Naposled je prišla mati in ga je morala v naročju odnesti domov. Naslednjega dne mali Peter ni vstal, tretjega dne se mu je izvil zadnji vzdihljaj... Tiho in pokojno je ležal na svoji trdi postelji pod konjsko odejo.

INDIJCI OBDELUJEJO RIŽEVO POLJE
K članku »Na indijski kmetiji«

Sodnika sta velela čuvaju:

»Vzemite ga in ga spokorite s palico!«—

Čuvaj je pomežiknil. Bil je hudoben možak. Vzel je Petra kakor mačka pod pazduho in je krenil z njim v skedenj. Deček ni vedel, kaj ga čaka, ali pa je bil sila prestrašen; ni črnil niti besedice, samo oziral se je kakor preplašen ptič. Tedaj pa mu čuvaj zveže roke in ga položi na tla. Deček udari v jok in krik:

»Mati!«

In pri vsakem udarcu je ponovil:

Na črešnji pri oknu so cvrčale lastavice, ko je solnčni žarek prodril skozi steklo in pozlatil sestradano otroško glavico in bela ličeca, ki ni v njih ostalo niti kaplje krvi. Ta žarek je pokazal mladi duši svetlo pot, po kateri naj bi šla, zakaj na zemlji bi bili dečka kamenjali. Tedaj so se še enkrat napele upadle prsi in na licih se je zazrcal svet, ki se je košatil ondi za oknom.

Bilo je zvečer. Žene so sušile seno po travnikih in dečkova ušesa so željno lovila narodno pesem:

V zelenju, v svežem gozdiču...

Tudi potok tik hiše je spremljal petje z otožnim žuborenjem...

Še enkrat je poslušal Peter pesem in glasove z vasi. Pred njim so ležale na odeji gosli, ki si jih je bil sam izdelal. Tedajci je zaigral dečku ves obraz in bleda usta so zašepetala:

»Mati!«

»Kaj želiš, dragi sin?« je vprašala mati, jedva zadržujoč solze.

»Mati, kaj ne, jutri mi boš darovala prave gosli?«

»Da, da, otrok moj...«

Da je ni mogla, zakaj od bede odrevenelo materinsko srce bi se ji bilo kmalu razpočilo od dolgo zadrževane bolesti. Z boleznim vzdihom je nagnila glavo in je jela jokati... bridko jo-

kati. Plakala je kakor blazna... ali kot mati, ki je izgubila svoje najdražje na svetu.

Ko je naposled dvignila glavo in pogledala otroka, je videla, da leži resnobno, z nepremičnimi potezami na obrazu in z odprtimi očmi. Blesk umetniških oči je pravkar ugasnil...

○ ○ ○

Henrik Sienkiewicz je znameniti poljski pisatelj, ki je zaslovel zlasti z romani »Z ognjem in mečem«, »Križarji«, »Potop« in »Quo vadis«. Čitatelje opozarjamo, da je romana »Z ognjem in mečem« in »Potop« izdala v slovenskem prevodu »Tiskovna zadruga« v Ljubljani.

Nekaj listov iz belega albuma

Spričo sedanjih poletov na severni tečaj (Nobile, Wilkins t. dr.) ter o priliki pristanka nemškega letala »Bremen« na Greenly Islandu, bo naše čitatelje gotovo zanimalo življenje v polarnih krajih. Prinašamo iz albuma polarnih krajev nekaj listov:

Labrador

To ime poznamo iz šolskih knjig in zemljevidov. Če nam je ostalo v spominu, kje leži, smo ohranili že dokaj bogato znanje iz šole. Večini je izginil zemljepisni pojem Labradorja že davno iz spomina.

Tega neznanja nas ne boji sram. Sai so celo poklicni geografi začeli proučevati ozemlje Labradorja šele pred dobrim pol stoletjem. Med leti 1875. in 1885. se je to gradivo nekoliko poglobilo ter je postalo eksaktnejše. Še danes pa so ta raziskavanja in ugotovitve zelo površne. Nanašajo se na geološke, botanične in zoološke prilike. Devet mesecev trajajoča ostra zima in 90 dni toplejšega časa ne nudi dovolj prilike, da bi prišli ljudje temu polotoku do dna. Kajti ozemlje Labradorja je ogromno, število prebivalstva, ki živi na njem, pa je uprav pičlo; poleg tega žive tukaj pomešano Eskimi in Indijanci.

Podnebje je približno takšno kakor v severni Sibiriji. Temperatura 40 do 50 stopinj je povsem običajen pojav. Toplejši vetrovi zavejejo šele v juliju in

avgustu. Takrat je vreme približno takšno, kakor pri nas v drugi polovici marca ali v prvi polovici aprila. Srednja temperatura znaša v tem času 7 do 8 stopinj Celzija. Led se otaja šele v juniju, ob istem času začne kopneti sneg. Že v oktobru pa se zemlja zopet odene s snežno odejo in ledeno skorjo.

Labrador je visoka ravnina, pokrita z grebeni, ki dosežajo mestoma 2700 m nad morjem. Približno četrtno ozemlja zavzemajo jezera. Gozdovi so subarktični, vendar pa zelo gosti. Tla te dežele dajejo človeku vtis, kakor da je minila ledena doba. V podobnem stanju kakor je danes Labrador, je utegnili biti Evropa pred 10.000—15.000 leti.

Na Labradorju voda še ni trdno oddeljena od kopnine. Reke sicer izvirajo in teko, nimajo pa skoro nikjer globoke struge.

Vzrok ostrega podnebja so mrzli tok in ledena morja. Ledeni Labradorjev tok prihaja od Grönlandije, se vije vzdolž severovzhodne obale Labradorja ter vzhodno od Nove Fundlandije, kjer se strne z Zalivskim tokom, odkoder nadaljujeta skupno pot proti Severni Ameriki. Struja je 450 km široka in 70 m globoka; temperatura je pod ničlo Hlad, ki veje od tega toka, je tako močan, da vpliva celo na jug Labradorja, kjer leži pusti Greenly Island. Ta košček je skoro vedno pokrit z ledom. Ladje, ki imajo priprave za razbijanje ledu,

lahko vozijo tod okrog žele⁹ v juliju. Na Greenly Islandu so edino prometno sredstvo sani s pasjo vprego.

Lov na tjuljenje

Polarni kraji ne nudijo človeku takih življenskih pogojev, da bi se lahko naselil gosto, kakor drugod na zemlji, kjer je rastlinstvo bujno in koptina rodovitna. Zato je človek, kolikor živi na Arktidi, lovec. Preživlja ga tjuljeni.

Ni dolgo, ko se je čitalo, da je v lovu s tjuljenji v Belem morju propadlo 20 velikih ladij. Po tem dogodku sodeč je lov na tjuljenje nevarna in težka stvar.

Zgodnja pomlad privabi v severne kraje cela krdela ladij z lovci. Najugodnejši čas za lov je mesec marec, ko vržejo samice mlade, katerih kožuhi so najdragocenejši. Pravilno je torej, da bodi lovec na tjuljenje že meseca marca na mestu in da si s prežanjem in urnostjo zasigura zaželjeni plen.

Navadno odrinejo ladje z lovci na pot že v februarju. Ta čas je zelo nepripraven, a zavoljo bogatega plena potreben. Lovske ladje tekmujejo, katera bo prej prišla v pripravno lovišče in se izpostavljajo nevarnosti, da jih ledene mase stro kakor lupino. Vrh tega divjajo v arktičnih pokrajinah močni viharji. Če moli ladja preveč iz leda, jo burja podere in zmelje. Posadka mora biti že zbog tega vedno na oprezu.

Najboljši lovci na tjuljenje so Norvežani, ki imajo posebno mornarico, broječo 150 ladij. Te ladje se na vožnji razdele na dve skupini ter odrinejo deloma proti Grönlandiji, deloma v Belo morje. Vsaka ladja je opremljena z ladri in stroji, tehta 60 do 100 ton ter ima 10 do 12 mož posade. Samo te ladje uničijo vsako leto 2 do 300.000 tjuljenjov; za plen, ki ga iztovorijo doma, vnovečijo 4—7 milijonov švedskih kron.

Lov je zelo živahen in dramatičen. Potem ko so si posadke razdelile dobra lovišča in se je ladja prerinila skozi prve nevarnosti, razpostavijo posadke straže na jamborih. Srečni mornar, ki prvi opazi velika krdela tjuljenjev na ledu, zavpije: »So že tu!« Moštvo plane pokonci, pograbi puške in nekakšne krapce ter gre na krvavo delo. Tjuljenji nitj ne slutijo strašne ure, ki se jim bliža in leže breskrbno na ledenih ploščah. Kakor bi si želeli smrti, gledajo mirno in pričakujejo ubijalce. Le med starejšimi živalmi je katera, ki sluti ne-

varnost in se je polasti nemir. Navadno so to takji tjuljenji, ki so nekoč že odnesli zdravo kožo izpod smrtonosne batine. Toda lovci razumejo svoj poklic in najprej pobijejo stare.

Med lovci velja pravilo, da mora dober strelec vsaj z vsakim tretjim strelom pogoditi eno žival. Puške pokajo neprestano in cevi pušk se tako ogrejejo, da kar žarijo od neprestanega basanja. Medtem ko se vžiga smodnik, se zatečejo drugi h krampom, da pobijejo ž njimi mladiče, ki si ne vedo pomagati. Uboge živalice, katerim je krogla že ubila mater, mlo cvilijo, begajo na vse strani in skušajo uteči, pa niso do-rasle begu, ki bi jim rešil življenje. Včasih tako prosijo pomoči, kakor da bi jokala drobna deca. Boi je kmalu končan in velike ledene plošče so pokrite s trupli in trupelci tisočernih tjuljenjev. Le tu in tam skuša ubežati poginu starec ali starka, ki slutita, da ju bodo lovci odrli. Najobupnejši so pogledi kake stare samice, ki je bila težko ranjena in skuša svoje mladiče izvabiti v vodo, da bi jim ohranila življenje. Kajkrat se zgodi, da starka spolie v vodo ves svoj zarod, nato pa onemogla pljuskuje za njim ali pa obleži izčrpana na ledu. Lov na tjuljenje pa ni opasen samo živalim, ampak tudi ljudem. Lovci zaidejo često v tak peklenjski križni ogenj, da jim krogle zvižgajo okrog ušes in je skoraj čudež, da ostanejo vsi živi.

Ko je lov končan, se začne odiranje tjuljenjov, izrezavanje masti in tovarjenje na ladje. In zopet se oglasi boi za prvenstvo — odiranje in plovba v južnejši smeri. Toda to ni nič več tako opasno. Povratek domov je vedno lažji kakor pohod z doma. Lovci se vračajo v domače luke, prepevajoč mornarske pesmi in vriskajoč. Ena sama ladja pripelje 2—3000 kožic in ogromno množino masti, ki včasih tako obteži ladjo, da ji zaradi preobremenitve preti nevarnost.

Takšen je lov na tjuljenje, romantičen in grozen, v prvi vrsti pa dobičkanosen.

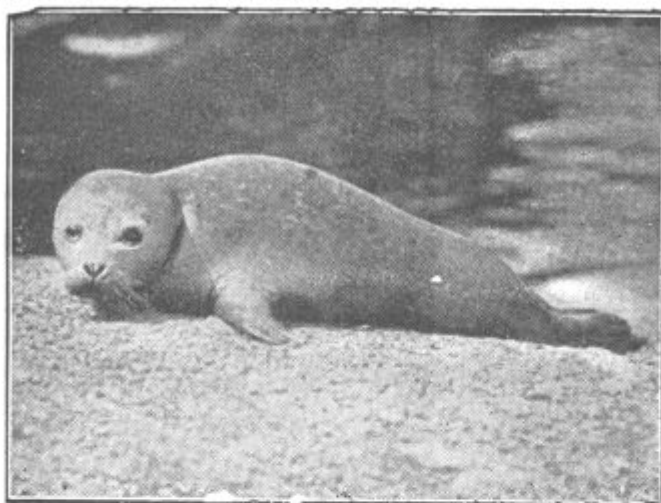
Med Eskimi

Danski raziskovalec polarnih krajev dr. Knut Rasmussen, po očetu Danec, po materi Eskim, pripoveduje, kako Eskimi v arktičnih deželah kljubujejo odnotni strašni zimi.

Eskimi so zelo bistri in pametni ljudje. Da ne zmrznejo, počenljajo tole:

Hranijo se v pretežni večini z maščobami, podnevi se oblačijo v topla krzna, ponoči pa zadela jo vhod v snežno hišo, kjer brli leščerba, napolnjena s tjulnjevo mastjo. Plamen, ki suklija s

delila njeno meso na male koščke in tako rešila celo obitelji sigurnega pogina. Sam poglavar nekega eskimskega plemena je Rasmussenu pripovedoval, da se bil nekoč prisiljen zaklati

TJULENJ

stonja leščerbe, tako ogreje prostor, da se Eskim v svojem prezimovališču lahko sleče do nagega in ne čuti prav nič mrazu.

Eskimi morajo včasih trpeti strašno lakoto, ki jih v izvestnih primerih navaja na ljudožrstvo. V takem položaju se je nekoč primerilo, da je eskimska družina zaklala najmlajšo žensko, raz-

in razdeliti med svoje lastnega najmlajšega brata. Glad je pritisnil, živila so pošla, življenje vseh je viselo na eni nitki. Žrtev je bila potrebna, da so drugi lahko živeli dalje.

Značilno za Eskime je, da je njihova ljubezen zelo stvarna. Snubljenja to pleme ne pozna. Če najde fant dekle, ki mu je všeč, vdre v šotor njenih ro-

ESKIMSKA VAS

diteljev, popade dekline za lase, ga naloži na rame in odnese s seboj. Devojka plaka, kriči in brca krog sebe, vendar zaman. Starši se za neno usodo ne brigajo, ker smatrajo, da je življenje mlade ženske zadeva mladih ljudi samih. Če dekletu fant ne ukaia, ga lahko zapusti in se vrne k roditeljem.

To pa se redkokdaj zgodi. Če se devojka brani, je navadno to le zaradi lepšega. Vsekakor pa mora moški žensko premagati in si jo na ta način pridobiti. Če jo je prinesel v svoj šotor, jo je že pridobil zase.

Ker Eskimi ne poznajo poljubljanja, se dotikajo z nosovi. Ženitev Eskimov je vedno v zvezi z željo po otroku in sicer moškem potomcu. To pa zategadelj, ker vsak mož računa, da ga bo sin podpiral na stara leta. Običaj je, da jalove ženske pošiljajo nazaj k roditeljem, na kar si Eskim poišče nadomestilo.

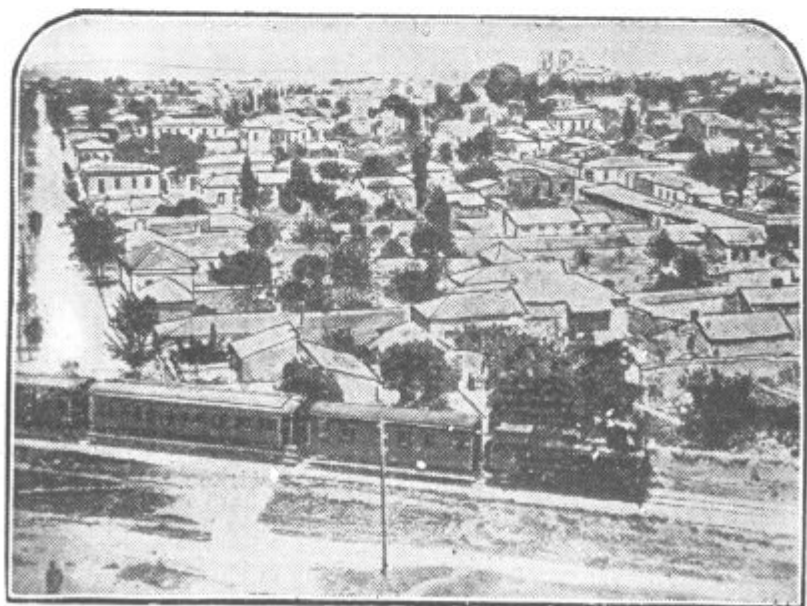
Uprav neverjetna pa je lubezen, s katero Eskimi negujejo svoje otroke. Dete moškega spola naravnost terorizira očeta in mater, lahko razbija šotore, tolče pse, in trga kože — oče in mati mu ne bosta storila nič žalega. Kljub tej neomejeni muhavosti pa ni najti med eskimskimi otroci ne trmašte niti svojeglave dece. Čim bolj dete derašča, tembolj resno postaja, zakaj okoliščine, v katerih živi, ga same navajajo na razmišljanje, in življenje Eskimov je v tem oziru kaj strogo.

Eskimi trgujejo s kožami polarnih živali, katere prodajajo po največ v Ameriko. Američani so zgradili Eskimom ponekod bolnice in šole, ki pa so seveda v njih lasten prid, kajti ti zavodi samo učvrščajo trgovinske odnose med Ameriko in med prebivalci arktičnih pokrajin.

Potres v grškem Korintu

Potres, ki je povzročil toliko škode v Bolgariji, je udaril tudi Grško. Porušil je mesto Korint, ki je po svojem starodavnem imenu znano vsakomur, kdor se je v šoli učil zgodovino, saj je

bilo v stari Grški cvetoče in pomembno mesto. Moderni Korint ga ne dosega ne po slovesu in ne po obsegu. Mesto je štelo nekaj tisoč prebivalcev, ki so se zdaj po potresu razbežali, in ka

POGLED NA MESTO KORINTI

kor pravijo nekatere vesti, se Korint sploh ne bo dal več obnoviti. To ne bi bilo neverjetno, zakaj mesto je prav zaradi potresa že izpremenilo svojo lega. Do februarja l. 1858. je stalo na prostoru nekdanjega Korinta, takratni potres pa ga je tako porušil, da so novo mesto zgradili ob morju. Tudi tu ni bila njegova usoda nimalo ugodnejša: nekaj sunkov in za mestom so ostale razvaline.

Najnovejši potres na Grškem ne more poznavalca te dežele iznenaditi. Grčijo štejejo že dolgo med tako zvane potresne pokrajine, kakor jih je več ob Sredozemskem morju. Deloma imajo ti potresi vulkaničen značaj. V Grčiji so se samo na treh mestih pojavili v zgodovinskem času vulkanski izbruhi: na polotoku Méthani v 3. stoletju pred Kr., na Santorinu v l. 1866.—70., leta 1925., ko se je pomolil iz morja nov otok in na Nisiroso. Geološka formacija grškega polotoka pa pričuje, da je ta del Balkana utegnil biti in prazgodovinskih časih torišče silnih vulkanskih izbruhov in potresnih gibanj.

Korint je v novejšem času najbolj znan po Korintskem kanalu, ki združuje Egejsko morje z Jonskim. Že stari Grki so se bavili z mislijo, da bi presekali visoko skalnato ozemlje, ki je delilo to morje od onega, s čimer bi se ladjam skrajšala pot okoli Peloponeza. L. 300. pred Kr., ko je hotel Demetrij ta načrt izvršiti, so ga arhitekti prepričali, da bi utegnil biti usoden za Aegino in nje okolico, ki bi jo morje preplavilo, češ da voda v korintskem zalivu stoji višje nego v saronskem. Tako se je tedaj načrt opustil. V času rimskega cesarstva so se lotili dela Neronovi arhitekti, ki so navrtali nekaj kilometrov v Isthmos. Delo pa se je iz neznanih vzrokov ustavilo in se ni obnovilo vse do l. 1881. Dvanajst let pozneje je bil prekop dovršen in izročen prometu. Njegove koristi pa niso bile tolike kot so se vsi nadejali: visoki gradbeni stroški so tako povzdignili prevozno ceno, da so ladje rajši plule okoli Peloponeza. Stoprav v poslednjem času se prekop pogosteje uporablja.

Kdor bi hotel obiskati Korint, bi moral sesti v Atenah na vlak, ki vozi po progi »Pap«. Tako namreč Grki imenujejo progo Pirej - Atene - Peloponez. Proga vodi mimo Elevzij, mesteca, ki je v starih časih slovelo kot kraj misterij. Danes ni več v tem kraju nič skrivnostnega; tovarniški dimniki pu-

hajo v zrak oblake dima. Pri Megarl se železnica dvigne v gore in drzno zavija po skalnatih robovih, mimo globokih strmin, ki padajo naravnost v morje — v saronski zaliv. Če potuješ v jutranjih urah se ti odpira prekrasen pogled na sinje morje, na modrikaste vrhove Aeginasa in Argolisa, nad vsem pa se razpenja višnjevo grško nebo. Kmalu prispe vlak do Isthmusa in vozi tik nad 6 km dolgim kanalom, ki je presekal 50 m visoke pečine. Ponoči je vožnja po tem prekopu kaj svojevrstna: zajetne skale dobivajo pošastne obrise in vsiljujejo popotniku svojevrsten občutek. Podnevi pa je vožnja dokaj pusta in nezanimiva. Železnica zavije na drugo stran prekopa in kmalu prispe k morju, kjer leži Korint.

Izkopavanje v tem kraju ni moglo odkriti nobenih sledov, da bi na tem mestu bival že pred Grki kak narod, zato se lahko trdi, da je to mesto nastalo v devetem stoletju po Kr. Zaradi ugodne lege se je v takratnih razmerah naglo razvijalo in je bilo nekaj časa jako močno. O njegovem obsegu pričuje to, da ga je некоč obdajal sedem kilometrov dolgi zid. Še danes je njegova največja znamenitost Akrokorint, starinska trdnjava na 575 metrov visokem hribu. Tu se poznajo sledovi vseh narodov, ki so po propasti stare Helade obvladovali ta svet — od Frankov do Benečanov in Turkov. Sam Korint je bil dokaj brezpomembno grško mestece z nezatno industrijo in trgovino, s trgovci, vojaki in azijskimi begunci, kakor jih je mnogo v sedanji Grčiji.

Potresna poročila so omenila tudi kraj Missolunghi. Poznavalcu novejše grške zgodovine in svetovne literature je ta kraj priklical v spomin ime velikega angleškega pesnika lorda Byrona, ki je bil vnet bojovník za grško svobodo in je v tem boju končal svoje nemirno življenje. V Missolunghu je mavzolej, v katerem počiva njegovo srce, ki je tolikanj ljubilo grško zemljo in grško ime. Ljubilo jo je morda pregoreče, zakaj sodobni Grki niso pokazali, da so pravi duševni potomci starih Grkov. Po A. Leskyju

A. M. KARLINOVA

Na indijski kmetiji

Graščina v Indiji je v marsikaterem pogledu še zelo srednjeveška. Graščak ima ondi prijeten občutek, da je na svoji zemlji neomejen gospod. Seveda mislim veleposestnike, čijih zemljišča segajo več milj daleč in ki imajo svoje vasi.

Del zemljišča — najrajši tistega, kjer raste sladkorjeva trstika in kateri ima preprosto stiskalnico, oziroma sladkorni mlin, ki ga žene kako slepo kluje se ali starejša kamela — obdeluje posestnik sam. Delajo, kaj pa, najeti dni-narji, ki jim graščak da še streho in preskrbi tisto bore obleko, ki jo nujno rabijo. Ostalo zemljo dá v zakup; tako si zasigura izvestne dohodke in se otrese vseh nadaljnjih skrbi. Zakupniki bivajo s svojimi rodbinami v majhnih naselbinah, ki se počasi razvijajo v vasi. Tu se potem naselijo obrtniki vseh vrst. Po navadi postane najbogatejši mož nekega rodu zakupnik; zdaj pokliče na pomoč svoje ožje sorodnike in razdeli med nje posamne njive, potem poišče v širšem krogu svojih sorodnikov kovače, lončarje in čevljarje; slednje, če imajo opraviti z usnjem, štejejo v nižjo kasto in morajo živeti na skrajnem koncu vasi, ne da bi smeli po sosednje občevati z ostalimi vaščani. Povabi tudi mizarje in brivce, ki imajo po indijskih šegah obilo opravila, saj brijejo celo ušesa in nosnice, lečijo kožne bolezni, masirajo in sploh nadomeščajo ljudem časnik, ker izvejo vse novice in vsako reč poznaio. Take ljudi tedaj zakupnik zbere v svoji vasi, jim dá na razpolago flovnate bajte in določeno količino riža. Za vse te dobrine mu morajo dati, sicer boli ničlo odškodnino.

Te vasi se zelo razločujejo od naših. Predvsem ima vsaka hiša iz ilovice narejeni zid, ki obkroža vse posestvo. Dalje je kuhinja povsod ločena od stanovanjskega poslopja. Takisto stoji posebej shramba za živila s kaščo, ki je dvignjena bolj visoko, to pa zaradi miši, podgan in kač. Mohamedanci imajo vrhu tega še posebno sobo, v katero ne sme vstopiti nihče razen soproga in prijateljskih žena. Nadalje je značilno, da se nekatera dela, n. pr. umivanje posode, pranje perila i. t. d. ne oprav-

ljajo doma, marveč pri vaškem studentu, ki se nahaja v senci banyana, drevesa z več debli in temnim, širokim listjem. Vrhu tega vidiš na cesti vedno polno otrok, ki zbirajo govno ali pa tekajo s kakšno posodo za kravami, da ujamejo nekaj »dragocenih kapljic«, ki so po mnenju indijskega kmečkega ljudstva izborno zdravilo. Govno rabijo pri raznih ceremonijah, zlasti pa, če kdo umira... Indijski vasi dajejo obeležje tudi težke dvokolnice, številni tovarni osli, pa črni bivoli, ki gledajo iz kakšne mlakuže.

Vsak posestnik ima tudi lovišče in rad povabi gosta na lov, že zaradi tega, ker je lov tukaj nujno potreben, zakaj brez tega bi se čitasi ali pritikavi leopardi in drugi roparji preveč razmnožili. Često opaziš, da se tik za hišo zoprnog reži hijena; kadar je v hiši mrlič, je treba stražo podvojiti, takšne skomine obhajajo to ostudno zverino. Neredko odpreš kak predal in glej — ošabno dviga glavo debela kača. Zaradi tega imajo v vsaki hiši manguste, ljubke, podlasicam podobne živalice z gobčkom, ki spominja podganjega. Manguste imajo jako ostre kremplje in lahko splezajo kamorkoli, ne ustrašijo pa se niti velikih in strupenih kač. Vsakovrstni hrošči takisto silijo v omare in shrambe, razgrizujejo platno, odgrizujejo gumbe in režejo v sukno in papir dolge stope. Zvečer pa človeku gremi počitek in veselje mrčes vseh vrst, zlasti peščene bolhe.

Razen sladkorne trstike goji indijski kmetovalec vsakovrstno žito, sezam i. t. d. Pav je v Indiji sveti ptič, ki ga ne sme nihče streljati; belopolti posestnik, ki se ne drži teh starih predpisov, lahko strelja pave samo daleč od vasi in ljudi, če si noče nakopati mržnje vernih okoličanov. Iz pavovega perja izdelujejo krasne palijače, ki pa se v Evropi ne morejo udomačiti, ker je tu zelo razširjeno praznoverje, da pavovo perje prinaša nesrečo.

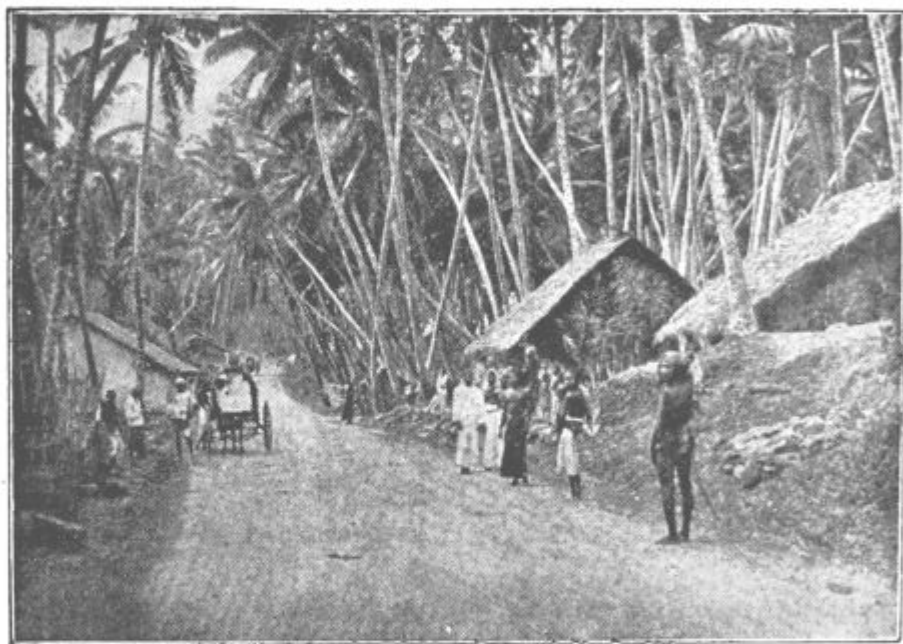
Zelo veliko streljajo in radi jedo indijske, tako zvane brahmanske gosi, katerih belo perje se rdečkasto svetlika. Te gosi so sila okusne in v jesenskem času jako mastne, vendar pa so nenavadno boječe stvarce in jih lovec

lahko zadene samo neopažen. Prav tako boječ je krasen indijski jelen.

★

Delovni čas je v Indiji drugačen nego pri nas. Dan se začne poleti kasneje nego v naših krajih, pozimi pa bolj zgodaj. Najprej opravi indijski kmet precej zamožane verske vaje, nato pa krenejo vsi na delo. Značilno je, da delajo na tešče, zakaj zajtrka v našem smislu indijski kmetovalec ne pozna. Delajo približno do enajstih, ko nastopi huda vročina. Zdaj se šele nekaj zaužije, navadno zrnjevo juho in košček »čipatija« (kruha). Do treh počivajo v senci

lesti prave orientalske šege. Indijske žene pridejo v svojih najboljših in najsvetlejših oblekah, pokleknejo pred bežopolto gospo, ki sedi na stolcu, jo ozaljšajo z zelo lepim, iz pisanega papirja, zlata in srebrne žice in iz dehtečih popkov raznih cvetlic spletenim vitjem, nato pa se s čeli dotaknejo njenih nog. Može takisto oblečejo svojo najimennitnejšo obleko in si ovijejo okoli glave vihrajoče turbane; obuti v čudne, kljunaste usnjate sandale, se globoko priklonijo in položijo v izproženo roko srebrn novc, nekateri celo kak star zlatnik, ki pa ga zopet vzamejo z roke, zakaj stara šega velewa, da se nova

INDIJSKA VAS OB PALMOVEM GAJU

kakšnega zajetnega drevesa. Tudi graščak spusti vse zastore na vratih in na široki verandi ter se v temi, ki jo hladi sveže zelenje, vleže k počitku. Zunaj neusmiljeno pripeka sonce in še v hiši je zrak tako vroč in suh, da se šele ob 40 stopinjah v senci pojavi po telesu pot. V zimi pa je v zaprtih prostorih hladno in zatohlo, dočim je na prostem zelo lepo, čisto in prijetno.

Kadar se graščak oženi in pripelje v hišo mlado soprogo, je za zaupnike in najemnike poseben dan: vsi jo pričakujejo in vsak se ji hoče s čemerkolj prikupiti. Tako se pokažejo v vsej pre-

gospodarica sicer dotakne denarja položnikov, vendar pa ga ne vzame za se. Gre tedaj zgolj za počastitev; ljudje hočejo pokazati, da so svojemu gospodu in njegovi rodbini vdani z dušo in telesom, četudi bi terjal njih imetje in življenje.

Vsake tri tedne ali vsaj enkrat na mesec se vrši neke vrste sejem. Iz večjih mest pridejo na vas trgovci s sadjem, z jestvinami, blagom i. t. d. Prispejo tudi zaklinjevalci kač, potujoči igralci in neredko tudi daleko manj zaželjeni gostje, ki utegnejo povzročiti nered in nemir, zato mora graščak skrbno na-

ziti, da poteče vse v redu. Njegova naloga je, da zasigura varnost stajnic, on mora paziti na došle ljudi in preskrbeti, da po opravljenem seimu zopet izginejo vsi, ki ne spadajo na vas. Pa tudi druge obveznosti ima gospodar do svojih podložnikov. Praviloma mora biti navzoč na vseh gostijah, in če kdo zbolí ter ni boljšega zdravnika, je njegova dolžnost, da priskoči na pomoč. V vseh neznatnih sporih odločuje njegova be-

sesta o pravici in krivici. Često mora pogledati k svojim ljudem, da se prepriča, ali ne trpinčijo živine, ničesar ne tratijo in ne dajejo komu odvišnih prednosti. Skratka: biti mora oče mnogih večasi prav neubogljivih in težko umljivih otrok. Vzlic temu je indijski veleposestnik kralj v svojem kraljestvu in uživa — če se le zna uveljaviti — zaupanje in spoštovanje ki gre takemu človeku...

ŽELEZNICE

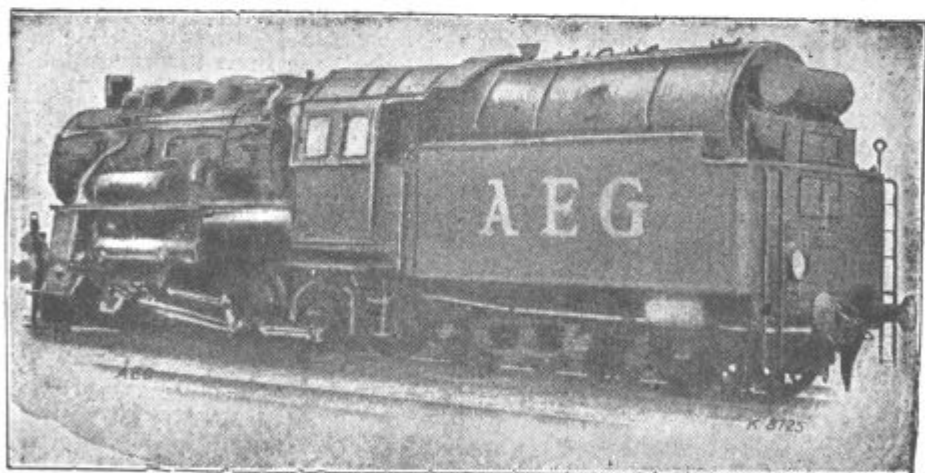
Nove parne lokomotive

V. Svajgar

Parna lokomotiva pred sto leti in sedaj

Nobena stvar na svetu ni tako stalna, da se ne bi mogla izpremeniti, izboljšati in izpopolniti. Vsaka iznajdba se je v teku let razvila iz svoje prvotne oblike v vedno večjo in popolnejšo. Oso-

spodarnosti. Marsikateri izumitelj bi se danes čudom čudil, če bi se bil vrnil v življenje. Čudil bi se svojemu lastnemu izumu; mogoče ga v njegovi izpopolnjeni obleki ne bi niti spoznal. Čudil bi se vsemu... Mi pa, ki smo otroci moderne dobe, gremo često ali celo vedno mimo teh spomenikov človeške tvor-

LOKOMOTIVA S PREMGOVNO PRAŠNO KURJAVO

bilo lahko trdimo to o raznih strojih in drugih tehniških napravah, ki služijo človeštvu kot mogočen pripomoček v boju za obstanek. Parnik, šivalni stroj, dolga vrsta raznih tovarniških produkcijskih strojev, avtomobil, brizgalna, parni stroj, lokomotiva — vse je nastalo iz silno enostavnih oblik, ki so se v teku časa bolj in bolj izpopolnjevale, povečale po obliki ali po izdatnosti in go-

nosti kakor da bi vedno bilo tako in bi tako moralo biti.

Ali tudi v sedanosti nikakor ni zaključen proces presnavljanja in izpopolnjevanja. Narobe! Vedno hitrejši postaja. V tihih laboratorijih, v bučnih tvornicah poje ustvarjajoči človeški duh svojo pesem nevzdržema dalje. Niti trenutek si ne oddahne! Tisoči in tisoči ustvarjajo vedno nove pripomoč-

re, zboljšujejo že preizkušene izume in jih izpopolnjene nudijo človeštvu. Delo ne pozna oddiha in odpočitka!

Parna lokomotiva, ki je prav za prav dete ponapoleonske dobe, je preživela slično izpremembo, preosnovno, izpopolnitev. Ako bi stopil danes nien izumitelj, sloviti Stephenson s svojega vzvišenega sedeža med največjimi možmi tamkaj v Večnosti, bi se zares začudil, ogledajoč si današnje parne lokomotive po velikih železniških progah v vseh peterih delih sveta. — »Saj je vendar komaj sto let, odkar sem podaril človeštvu svojo »Rocket«, bi vzkliknil. In po pravici! Izpremembe, ki so nastale v tej razmeroma kratki dobi, so tako ogromne, da nam postajajo uprav neumljive. Toda življenje gre svoja pota in človeštvo mora v boju za svoj obstanek storiti vse, da si ga olajša z največjim izkoriščanjem prirodnih sil.

Železnice so se z iznaidbo lokomotive prav za prav pričele šele razvijati in izpopolnjevati. S tem dejstvom so postale javen prometni činiteli, ki je jel služiti splošnemu narodnemu gospodarstvu takoj izpočetka. V enem stoletju so se tako izpopolnile, da obsegajo danes ogromno dolžino poldruga milijona kilometrov z sto tisoči lokomotiv, z milijoni železniških vozov in predstavljajo v svoji skupni milijardni vrednosti ogromno gospodarsko silo, ki prav kakor človek zavisi od vode, zraka in zemeljskih produktov.

Stephensonovi parni lokomotivi se je godilo podobno kot drugim iznajdbam. Imela je svojo razvojno dobo, ko je prehajala iz prve enostranosti v boljšo in porabnejšo obliko, nato pa se je tudi tukaj pričel počasnejši proces izboljševanja bistvenih in ostalih delov, da se tako doseže čedalje bolj gospodarski obrat. Železnice same so zavisele od dohodkov prevažanja gospodarskih dobrin, zato so morale že iz vsega začetka stremeti, da z ekonomično izrabo svojih lokomotiv in vagonov znižajo izdatke na najmanjšo mero in dosežejo ravnovesje med dohodki in izdatki. Lokomotive pa stanejo ogromno denarja, prav tako drago je tudi njih vzdrževanje in obrat. Stroški za gorivo in mazivo, za nabavo nadomestnih delov, za oskrbovanje lokomotiv z vodo so kaj visoki in tvorijo glavno postavko v izdatkih vsake železnice. Zato je umljivo, da je vsaka železnica stremela in morala stremeti za čim večjo izpopolnitvijo svojih loko-

motiv, če je hotela zmanjšati izdatke. Le tako bomo tudi razumeli, zakaj so pričeli po prvi razvojni dobi neprestano izpopolnjevati posamezne lokomotivske dele.

Boj med parno in električno lokomotivo

Parni lokomotivi je zrasel nekako na koncu 19. stoletja sovrstnik in konkurent — električna lokomotiva, ki je v današnji dobi že toliko izpopolnjena, da se vedno bolj bliža čas, ko bo morala para izbojevati odločilno bitko z elektriko. Med obema vrstama lokomotiv se vrše v sedanosti šele priprave za odločilni dan. Privrženci parne lokomotive, prav tako pa tudi pristaši električne lokomotive, kujejo noč in dan načrte, kako bi še kaj izboljšali in izpopolnili pri svojih lokomotivah, da bo poznejši odločilni boj končan v njihov prid. Para ali elektrika je vprašanje, ki je danes še odprto, toda do kdaj? Ali se bo sloh kedaj odločilo? Za enkrat se moramo izogniti premotritvanju te sicer pereče zadeve.

Parna lokomotiva je danes razširjena po vsem svetu v ogromni množini. Na tisoče je njenih vrst, ki prevažajo potniške in brze, tovarne in brzotovorne, tvorniške in gradbene vlake. Razen najmodernejših in najsposobnejših strojev vrše službo razne tipe, ki bodo prav kmalu uničene in postanejo staro železo. Ako bi postavili vseh vrst samo po eno lokomotivo drugo zraven druge, bi imeli pred seboj nazorno sliko vsega lokomotivskega razvoja od najskromnejših početkov do današnje dobe.

Nekako pred desetimi leti se je vide- lo, da so skoraj vse nadaljnje razvojne možnosti pri parni lokomotivi izčrpane. Toda kaj kmalu so se pojavili nasprotni glasovi, ki so napovedovali skorajšnjo korenito izpremembo vsega parno-lokomotivskega ustroja in vstop turbinske lokomotive v konkurenčni boj z električno lokomotivo. In ne samo turbina naj bi pomagala parj v boju z elektriko, tudi premogovni prah so hoteli porabiti za kurjavo lokomotivskih kotlov. Poleg obeh dose-danjih konkurentov, pare in elektrike, pa se je pričel vmešavati v boj še tretji — lokomotiva na pogon z Diesellovimi eksplozivnimi motorji.

Kar so nam prerokovali pred desetletjem, je danes gotovo dejstvo. Prvi poskusi z turbinskimi lokomotivami so

dobro uspeli; izvršenih je že zelo mnogo poskusnih voženi z kuriavo s premogovnim prahom, ki so tudi dobro uspeli. Zato je skoraj gotovo, da se je odločilni dan boja med paro in elektriko odmaknil v nedogledno dobo.

Turbinska lokomotiva

Od početka železnice do današnjih dni imajo lokomotive troje bistvenih delov, parni kotel, parni stroj in lokomotivski voz. Tudi najnovejša turbinska lokomotiva ima svoj parni kotel, stroj in voz, toda med dosedanjimi stroji in turbolokomotivo so bistvene razlike; namestu običajnega parnega stroja z valji, bati, razvodniki in celotnim krmiljem je izkoriščeno dvoje parnih turbin, ki dobivata svojo pogonsko moč od običajnega parnega kotla in poganjata lokomotivski voz. Era izmed turbin služi za vožnjo naprej, druga za nazaj.

Razlika med navadno batno parno lokomotivo in turbinsko lokomotivo je v mnogo večji gospodarnosti druge. Medtem ko je lokomotivski kotel sam na sebi velik zapravilivec s toploto, ki mu jo daje zgorevajoči premog, je batni parni stroj drugi zapravilivec. To se je pokazalo že pri nepremičnih ali stabilnih parnih strojih, kjer je parna turbina že pred desetletjem odrinila batne stroje baš radi večje nične gospodarnosti popolnoma v ozadje. Že delj časa so skušali uvesti tudi v lokomotivski obrat parno turbino, toda prvi poskusi so bili skoraj brezuspešni in šele v dolgih letih se je posrečilo Švicarju dr. ing. Zoellyju izkonstruirati nekaj porabnega. Parna turbina deluje običajno z velikim številom obratov na minuto, ki se morajo prenesti na lokomotivska kolesa. Vsi konstrukterji, kakor Anglež Ramsay, Šved Ljungström, že omenjeni dr. Zoelly in drugi dolgo časa niso upali prenašati turbinske sile na lokomotivsko tekalo z močnim zobatim kolesom. Končno pa je dr. Zoelly napravil v tem pogledu prve poskuse, ki so se vkljub bojzani dobro obnesli. Kasneje se je Zoellyjeva turbolokomotiva mnogo izboljšala osobito pa, ko je znana nemška veletvrdka Krupp pokazala veliko zanimanje za turbinske lokomotive in je odkupila od dr. Zoellyja patent. Krupp je v nekaj letih turbolokomotivo popolnoma predelal in izpopolnil ter ji je dal obliko kakor nam jo predstavlja naša slika.

Zunanja oblika Kruppove turbolokomotive se ne razlikuje mnogo od dosedanjih lokomotiv. Edino v srednjem delu pod kotlom opazimo nekaj nenavadnih oblik; na kolesju manika mnogo drogovja, prav spredaj vidimo slepo os. Tender je večji in mogočnejši, ker nosi nekatere naprave, ki jih običajno batne lokomotive nimajo. V sološnem pa napravi zunanost turbolokomotive vtisk, kakor da ni na njej nameščeno vse prav tako, kot si želi oko.

Na sprednjem delu, pod dimnico, sta nameščeni obe parni turbini. Desna poganja lokomotivo naprej, leva pa nazaj. Vsaka napravi v minuti 6800 obratov in proizvaja pri brzini 80 km na uro moč 200 konjskih sil. Naivečja dopustna brzina znaša 100 km na uro. Obe turbini prenašata svojo silo na zobato kolesje, ki zmanjšuje število obratov in deluje končno na že omenjeno slepo os, ki nato poganja spoino ali veliko kolesje lokomotive. — Vrtenje turbinskih teles se tedaj samo prenaša z zobato transmisijo ali prestavo na slepo os in se ne izvrši nikaka izprememba v gibanju, kar zmanjšuje sunke celokupne lokomotive po progi. To je prva prednost pred navadno batno lokomotivo, kjer nastajajo najprej sunki batov po valjih sem in tja in se prenašajo potom križnika in oince na pogvano osovino in izpreminjajo nato v točeče gibanje. Druga velika prednost turbin pa je, da potrebuje para manjšo pot iz kotla do turbine, izgubi zelo malo na brzini in poganja skoraj s polnim pritiskom turbinske lopatice.

Pri običajnih batnih lokomotivah odhaja v valjih izrabljena para skozi izpuhno cev in dimnik na prosto in se tedaj absolutno izgubi. Turbolokomotiva pa ima s seboj celotno kondenzacijsko napravo, ki omogoča zopetno porabo pare, ki je poganjala turbine. Ta tako zvana izrabljena para pride po izvršenem delu iz turbinskega okrova v površinski kondenzator, nameščen pod kotlom in se tukaj zopet zvojeni ter jo potiska posebna pumpa nazaj v kotel, odkoder se znova porabi za pogon turbin. Za ohlajevanje izrabljene pare se uporablja voda iz zalogovnika, ki jo potiska posebna naprava v kondenzator in odtod nazaj na zalogovnik, da se ponovno ohladi. — Iz navedenega lahko posnamemo, da deluje turbinska lokomotiva zelo ekonomično z vodo oziroma paro, ker jo vedno zopet izrablja za pogon turbin. Prihrani na se

tudi mnogo kurjiva, to pa zato, ker prihaja iz kondenzatorja voda v kotel zelo topla in ni potrebno toliko razgrevanja, da se zopet pretvori v paro.

Turbinska lokomotiva ima te-le velike prednosti pred batnim strojem:

1. izraba pare v turbini je mnogo popolnejša.

2. izgube na toploti pare so zelo majhne.

3. para se po izrabi kondenzira, znova dovaja kot voda v kotel in ponovno porabi kot pogonska sila.

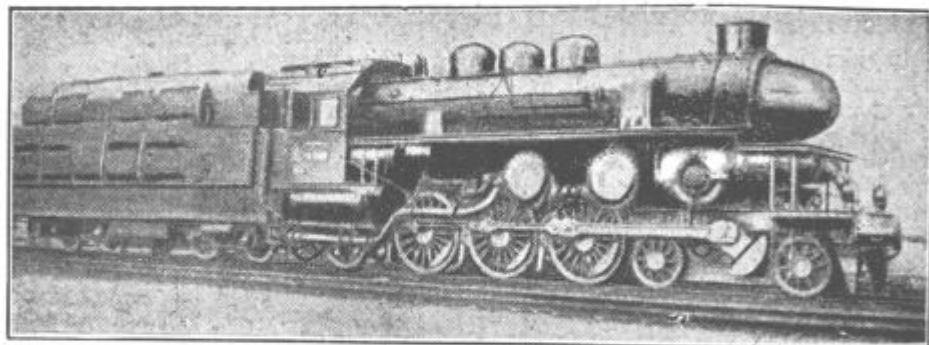
4. poraba premoga je mnogo manjša, ker ni treba toliko toplote za zopetno pretvoritev kondensata v paro kot za izpremembo sveže vode v paro.

5. ni kompliciranega krmilja in raznih mehaničnih sunkov med vožnjo.

Četudi je nastala turbinska lokomotiva komaj pred nekaj leti in njen razvoj še daleko ni dosegel viška, se je

uprava je skušala nakupiti za svoje lokomotive le črni premog; vedno so se vsi branili rjavega premoga, ker tudi kot kosovec ni proizvajal one toplote, ki je potrebna za izdatno pretvarjanje vode v paro. Znano je, da izpari n. pr. 1 kg rjavega premoga le 3—5 l vode v paro, črni premog pa že od 5—8 litrov.

Večkrat so razni znanstveniki poskušali izkoriščati tudi premogovni prah za kurjenje lokomotivskih kotlov, vendar so se vsi tedanji poskusi izjalovili, medtem ko so pri stabilnih kotelnih napravah dosegli tako ugodne rezultate, da so n. pr. v Nemčiji v zadnjih dveh letih opremili nad 600 obratov s prahokurilnimi napravami, ki so porabile v enem letu nad poltretji milijon ton premogovnega prahu. V poslednjih mesecih pa se je konsum še znatno povečal. Izkazalo se je, da pogori prah skoraj brez vsakega pepela — bistvo

TURBOLOKOMOTIVA

vendar že pri poskusnih vožnjah pokazalo, da je njena gospodarnost za 20—30% večja od najpopolnejših in najmodernejših batnih lokomotiv, ki so opremljene z vsemi najnovejšimi iznajdbami. Tudi je turbolokomotiva še nedovršena v vnanji obliki in nima vsega urejeno tako enostavno, kakor bo to postalo sčasoma. Toda že ob sedanji konstrukciji — kot smo že omenili — znaša njena gospodarnost mnogo več od batnih strojev.

Izraba premogovnega prahu

Dosedaj so porabljali za kurjenje lokomotivskih kotlov le najlepši premogovni kosovec. Prah sploh ni prihajal v poštev drugače kot v obliki briketov, ki se izdelujejo iz stisnjene premogovne drobiža. Vsaka železniška

izgorilnega procesa pa je v tem, da mora prah zgoreti v letečem stanju in ne na rešetki. Čas zgorenja je največ 3 sekunde.

Pri lokomotivah je bilo najtežje, izgotoviti zadostno veliko izgorišče, ker je ves prostor glede na širino proge zelo omejen. Zato je trajalo dokaj dolgo, da so našli primerno rešitev tega kočljivega in najvažnejšega vprašanja. Zelo velike zasluge si je priborila v tem pogledu «Nemška električna družba» (AEG), ki je v svojem lokomotivskem oddelku zaposlila od l. 1924. dalje cel štab inženjerjev in kemikov, ki so v mnogih zaporednih poskusih našli obliko, ki naj jo ima lokomotivsko kurišče za premogovni prah.

Celotna naprava je taka-le: Na lokomotivskem zalogovniku je nameščen velik železni kotel, kamor se nasuie

premogovni prah, ki mora biti popolnoma drobno zmlet in suh. Iz tega kotla vodita dva transportna polža, ki prenašata prah k lokomotivskemu gorišču v dvoje mnogoustnih pihalnih šob. Ob enem pa pihata posebni pihalnik zrak v omenjeni dve šobi, da nastane mešanica zraka in prahu. Mešanica izstopa iz šobnih ust proti sredini kurišča, kjer zadeneta oba toka drug v drugega. Medtem užge majhen gorilnik, ki je nameščen v pepelniku, vso to mešanico, ki se hipoma vname in kmalu zgori, ako ne dobi takojšnjega nadomestila iz šob.

AEG je zgradila dvoje podobnih lokomotiv in je priredila najprej nekaj poskusnih voženj z prav dobrimi rezultati. Kasneje sta prišli obe lokomotivi v promet na javne proge in sta v praksi dokazali svojo veliko vrednost. Vsaka izmed njih je vlekla na ravni progi do 1300 ton težke vlake in še običajno lokomotivo v teži 115 ton, ki je rabila kot rezerva. Pokazalo se je, da dosežemo s premogovnim prahom črnega in rjavega premoga enako ugodne rezultate, kar bo znatno vplivalo na dosedanje premogovno gospodarstvo železnic. Osobite važnosti bodo postale prahovne lokomotive za dežele, kjer je zelo malo črnega in mnogo rjavega premoga, kot je n. pr. Jugoslavija. Posebne omembe je vredno tudi to, da dosežemo zelo zadovoljive uspehe celo z zmletu šoto, ki dosedaj kot kurivo za lokomotive oddaleka ni prišla v poštev.

Prihranek premoga znaša pri premogovni prašni kurjavi skoraj 20%. Poleg tega ne razvija ta kurilni način nikakega dima, kar je posebno na gorskih progah z dolgimi predorji in v mestih zelo velikega pomena. Nemška državna železnica je pričela opremljati nad 100 lokomotiv z opisano napravo in upa, da bo v dveh letih popolnoma izplačala stroške pregradnje, ker bo znašal čisti dobiček na prihranjenem premogu več ko 2 milijona mark.

Načelo štednje zmaguje

Električna lokomotiva prištedi na stroških okroglo 50% najmoderneje parne lokomotive z batnim pogonom. Turbinska lokomotiva je za približno 30% boljše od batne lokomotive, pripravljena za premogovni prah pa prinaša tudi 20% prihranka. Navadni račun nam navidezno pravi, da bi na ta način

parna lokomotiva dohitela v svoji gospodarnosti električno. Mogoče je, da bi se dal z izboljšano turbinsko lokomotivo z prahovno kurjavo doseči ta rezultat. Toda kakor je važen vsak prihranek, ki ga napravi parna lokomotiva v svojem razvoju, je vendar še večje važnosti dejstvo, da je parna lokomotiva v vseh pogledih, bodisi starejša bodisi najmodernejša — prava, sama v sebi zaključena *lokomotivska edinica*, električna lokomotiva pa je vedno navezana še na svojo električno centralo, ki ji dobavlja električno strujo za pogon njenih motorjev. Dokler se ne bo posrečilo osamosvojitvi tudi elektrolokomotive njene odvisnosti od raznih central, bo obstajala še vedno velika možnost nadaljnega razvoja parne lokomotive, ki bo sicer izgubila in izpremenila svojo, še po Stephensonu osnovano temeljno obliko.

Turbinska lokomotiva in naprava za kurjenje s premogovnim prahom sta dve važni pridobitvi zadnjih let za razvoj parne lokomotive, ki bosta sigurno sprožili še druga, nova in velika izboljšanja.

Vl. K.

Iz življenja divjega petelina

Kakor je divji petelin lep in veličasten, tako je zanimivo, skoraj bajno, njegovo življenje. Krasna pomladna jutra, ki jih on diči, so mu pripomogla do nekakega častnega mesta med ostalimi gozdnimi prebivalci.

Menda ni bilo o nobeni gozdni živali spisanih toliko razprav, kakor baš o našem najstarejšem gozdnem prebivalcu, o prapetelinu, kakor ga nazivajo Nemci. Med najtemeljitejše opazovalce divjih petelinov pa lahko štejejo našega rojaka, pred leti umrlega kranjskega notarja Stergerja, ki jih je zaradi lažjega opazovanja in proučevanja sam gojil in na podlagi novih dognanj napisal mnogo zanimivih člankov. Leti so zbog svoje temeljitosti zasloveli pri vseh evropskih narodih, zlasti še pri severnih, — Švedih in Norvežanih, — kjer menda še bolj kot pri nas cenijo našega gozdnega trubadurja. Kljub točnemu opazovanju pa je vendar v življenju divjega petelina še mnogo zanimivega in nepojasnjenega.

Zanimivo je n. pr. zakaj divji petelin ne sliši med tako zvanim brušenjem, ki sledi klepanju podobnemu petju? Mnogi so mnenja, da petelinovo gluhost povzroča kost, nekak privesek pod čeljustjo, ki pri močno odprtem kljunu, kakor ga ima petelin med brušenjem, zapira ušesno votlino. Drugi zopet menijo, da petelin ne sliši med brušenjem zaradi nenavadnega navala krvi, ki ga povzroči neko posebno razburjenje. Najbrže pa je oboje skupaj povod, da je petelin med brušenjem res popolnoma gluhi in da ne sliši niti strela, marveč obsedi in poje dalje, če ga med brušenjem izstreljen strel zgreši.

Se zanimivejši pojav pa je — in ta se dogaja le prav redko, — da sicer izredno plah in previden divji petelin prileti v človeško bližino ter se prav nič ne boji človeka; včasih se ga celo dejansko loti. Dva taka primera sta znana v naših krajih že v sedanjem stoletju. Prvi se je zgodil leta 1902. v bližini Trbovelj, drugi pa se dogaja letošnjo pomlad v Sorici na Gorenjskem.

Kakor so pisali že takoj po pojavu razni listi, posebno pa prirodoslovni in lovski časopisi in kakor nam je sporočil te dni očividec zanimivega pri-

zora g. dvorni svetnik Vinko Strgar, je v zimi leta 1902. priletel iz gozda divji petelin k leseni kočici pod Mrzlico, samujoči ob cesti, ki vodi iz Trbovelj proti St. Pavlu v Savinjski dolini. Petelin je sedel na streho. Ko pa je prišla kočarica posipat kokošim, je prišel sedel tudi on in kot nepovabljenec pričel pobirati zrnje, ne meneč se za preplašene kokoši in kokodajočega dvorišnega gospodarja, domačega petelina, ki gotovo ni bil prav nič vesel gozdnega tekmeča. To se je ponavljalo dan za dnem in kmalu se je raznesla ta novica ne samo po vsej okolici, ampak tudi v daljne kraje. Kljub temu, da se je zakupnik lova, tedanji ravnatelj trboveljske premogokopne družbe, zelo bal, da bi se divjemu petelinu kaj pripetilo in je zadevo prikrival, so vendar prihajali ljudje iz vseh krajev, celo iz Dunaja in Gradca občudovat nenavadnega gosta bajtarskega dvorišča. Če divjega petelina slučajno ni bilo pri hiši, kadar so prišli njegovi občudovalci, je posestnica kože stopila kraj gozda in je zaklicala: «Bokel», — tako je namreč zvala svojega prijatelja. Včasih je prifrčal, najraje pa jo je primahal kakor razdražen puran z razpetim repom in bruseč s perutmi po tleh, med tem ko je neprestano godrnjal. Dobra prijatelja sta si postala tudi z lovcem Karlom Bocom iz Trbovelj, ki je imel nalogo, da ga čuva pred morebitnimi neugodami. Lovcu je sedel kar na hrbet! Včasih ga je dr. Šuklje naslikal. To zanimivo sliko reproduciramo. Počasi se je tako udomačil, da se je jel zaletavati v svoje občudovalce in je neko gospodično pošteno včipnil v bok. Ko se je naveličal družbe, je zopet sfrčel v gozd k svojim rjavim koškam, ki pa so mu sledile samo do gozdnih obronkov ter od daleč opazovale, kam neki zahaja njih nezvesti gospodar. To je trajalo preko pomladi in poletja, v jeseni pa se je petelin ali iztreznil ali pa se mu je kaj pripetilo, skratka ni se več vrnil.

Podoben primer se je zgodil pred nekaj leti na Češkem in se je tudi o njem mnogo pisalo. Sedaj pa, kakor že omenjeno, imajo takega gozdnega čudaka v Sorici na Gorenjskem.

Kakor piše tamošnji poštar g. Pintar, je prihajal že v pretekli jeseni divji pe-

telin na okoliške sadne vrtove in se ni prav nič zmenil za ljudi. Čez zimo je izginil, a nekega popoldneva na začetku aprila, se je spet pojavil. Prifrčal je iz gozda na njivo k mladi plevici, ki se je velikega črnega ptiča zelo prestrašila. Kljub temu, da ga je odganjala z grabljami, se ni pustil prepoditi; le toliko je odletel, da ga ni mogla udariti. Šele ko je odšla proti domu, se je vrnil v gozd. Ko je dekle preplašeno doma pripovedovalo, kaj da je videlo, mnogi niso hoteli niti verjeti, drugi pa so bili mnenja, da ni nemogoče, da ne bi bil v čudnem ptiču kak zli duh. 12. aprila je divji petelin prav pošteno prestrašil nekega možakarja iz Sp. Sorice, ki je prišel na senožeti trosit plev. Komaj jih je pričel potresati, že je nekaj zaropotalo v bližnjem gozdu in takoj nato je sedel pred njega divji petelin. Godrnjajoč in pokajoč s kljunom jo je ubral proti preplašenemu možakarju, ki je ves prestrašen začel klicati na pomoč. Ker se pa petelin le ni nič zmenil, jo je možakar urnih korakov odkuril proti vasi. Ko se je bežeč ozrl nazaj, je opazil, kako je petelin pobiral zrnje izmed od njega raztresenih plev. Take šale so se ponavljale, dokler niso petelina ujeli in ga

nesli v vas. Kakor med nošenjem proti domu, tako je bil divji petelin miren tudi doma, kjer so imeli zaprtega nekaj časa v velikem zaboju. Tudi doma je prav pridno pobiral zrnje. Ko so ga na željo lovskega zakupnika odnesli nazaj v gozd in ga ondi izpustili, se je hotel sam vrniti k ljudem. Hodil je za njimi, moško korakajoč, dokler mu niso odšli v vas. Sedaj se baje še vedno drži v neposredni bližini Sorice.

Take pojave, kakor so navedeni, omenjajo že razni prirodoslovci. Po njihovem zatrdilu se je to dogodilo že v raznih krajih in ljudje, ki so jih opazovali, so kaj radi iz takega vedenja divjih petelinov sklepali, kakor naši Soričani, da v divjem petelinu biva kak zli duh, najbrže duh kakega nesrečnega lovca ali drvarja. Prav tako, kakor so deljena mnenja prirodoslovcev in lovcev o petelinji gluhosti, tako so tudi glede takih pojavov. Skoraj gotovo pa bo petelinja neboječnost v zvezi s spolnimi nagoni, ki se pri petelinu pojavijo posebno močno spomladi, kadar pojejo in pa v jeseni, ko so petelini večkrat tudi prav po pomladni nastrojani.

Sliko k članku glej na str. 573.

Obis Dejastno Krdelo

9. Prvi napad

Bilo je po polnoči.

Po zaslugi dobre organizacije so bile začetne mobilizacijske in obrambne priprave dovršene. Mnogi so že zapustili mesto in se umaknili v okolico, mobiliziranci so se zbirali v določenih prostorih, drugo prebivalstvo pa se je sukalo okoli plinskih hiš ali je ravnodušno čakalo, kaj prinesejo naslednje ure.

Na postaji so delili pravkar dospеле plinske maske. Od ust do ust so šle

vesti, da se je zračno krdelo približalo. Težke slutnje so stiskale srca, a nihče ni vedel nič sigurnega. Mobilizirancem so dajali prva navodila; borce so opremili za vojno službo in so jih nameravali z naslednjimi vlaki odposlati na fronto. Tehniško in drugo pomožno osebje — in vojaška služba se je v poslednjih desetih letih zelo preosnovala in izpremenila — so deloma postavili v obrambno službo mesta, deloma pa namenili za druge kraje.

Tako je minila polovica te viharne, strašne noči, ki bi lahko bila s svojimi

zvezdami in pomladnim dihom topla kakor mlada ljubezen, če se ne bi ljudje v teku nekaj ur tolikanj izpremenili, da se je začetek včerašnjega dne videl kot davno minuli, lepši, srečnejši čas. Vzlic temu se je mesto na videz pomirjalo, kakor da bi se hotelo udati zapeljivim vabam sna in pokoja. Toda spala je samo deca, ki je še ostala v mestu. Vse drugo je bedelo; vsak si je po svoje odganjal moreče misli in temne slutnje. Promet po ulicah se je zopet dokaj zmanjšal, le zaostali begunci so še hiteli iz mesta in težki avtomobili so previdno vozili vojake in material. Pojavili so se mogočni oklopni vozovi; sanitetne kolone so bile povsod pripravljene. V okolici mesta so bili postavljeni ogromni žarometi, ki so lahko v hipu razsvetlili široko plast neba in v njih bližini so se bočili težki topovi. Vojaki, požarniki, monterji in drugi mobiliziranci, ki so na izloženih mestih že opravljali službo, so nosili še odprte plinske maske, pripravljeni, da jih nataknejo vsak hip, ko bi se napovedala nevarnost. Tudi stražniki na ulicah in posamezni pasanti so jih imeli na hrbtu in vse to je dajalo ljudem, pomikajočim se nervozno po ulicah ali stoječim na križiščih in ob javnih palačah, nekam bizaren videz.

V uradu za mestno zaščito, kjer je dr. Vergun spajal vse niti te čudovito razpredene in nepričakovano trdno spletene organizacijske mreže, je tisti hip nastalo hudo vznemirjenje. Prihajale so zaporedne radio vesti in brzojavne depeše, da se je pojavilo nad našo mejo močno krdelo sovražnih avijatikov. Hkrati z njimi so nastali prvi oboroženi spopadi. Naši avijoni so zavili v drugo smer in so bili ondi močno obstreljevani. Sovražno zračno krdelo je bilo sprejeto s težkim topovskim ognjem, ki je vrgel na tla eno letalo, dočim so se druga nagloma razpršila in se dvignila v visoke zračne plasti. Tako se je tedaj že otvorila vojna; v tem hipu se je majala meja in se je odločevalo, kdo bo prvi osvojil tuje postojanke. Radio je omogočil, da je lahko zaledje zasledovalo vse te sunke in treslajne, vso usodno premikanje dveh sil, da izmerita svojo moč. Medtem ko v tistem trenutku še ni bilo znano, kako se bodo odločili prvi obmejni boji, vršeči se v manjšem obsegu in med samim dotokom glavnih bojnih čet, so naznanjale nadaljnje ve-

sti, da se je sovražno krdelo zopet zbralo nad našim ozemljem in da plava v precejšnjih višinah. Očitno je izpremenilo prvotno smer in se obrnilo od Karavank na jug proti Gorskemu kotarju, da odtod prodre nad savsko ravnico.

Novica je bila dovolj vznemirljiva, čeprav je z druge strani tolažilno vplivala vest, da so naši avijoni že dokaj daleč od meje in da je vsak hip pričakovati njihovo akcijo. Jasno pa je bilo, da se je sovražno krdelo namenilo v mesto Z. kot najbližje važno trgovsko in industrijsko središče, ki se sovražniku ni zdelo tako zavarovano in pripravljeno kakor v zračni bližini ležeče mesto Lj., kjer so se utegnili veliko skrbneje pripraviti za prvi napad. Prihod sovražnih avijonov je bil docela v skladu s poglobitnim načelom kemične vojne: treba je sovražnika presenetiti in prvi udarec, čeprav slabjši, povzroča veliko večjo škodo nego drugi, ker zanese v mesto zmedo in strah ter iznenadi s plini mnoge in mnoge, ki niso imeli časa, da bi se bili pripravili za obrambo svojega življenja. Treba je računati z prirojeno počasnostjo človeške mase; preden razume, za kaj gre, ali preden jo siloma posuneš na novi tir, poteče nekaj časa, — presledek, ki ga mora dalekoviden sovražnik temeljito izkoristiti.

— Dobro smo računali. Oni, pa mi tudi!

Tako je rekel dr. Vergun samemu sebi v hipu, ki mu je ostajal med navijanjem telefona, po katerem je dajal nova povelja in smotreno — po v naprej določenem načrtu — pripravljaj obrambo mesta pred pošastnim krdelom.

Tedajci so v mestu ugasnile luči. V teku četrt ure so že vedeli v vseh hišah za ukaz, ki je vsakomur povedal dovolj. Bliža se to, kar so doslej videle samo nejasne slutnje. Morda je že na obzorju, nad hribovjem, morda je še zaznalo iz daljave poslednje ugašajoče luči nalik očem, ki so se zapirale k prisiljenemu, narkotičnemu spanju. Plazi se po ozračju — kdo? Zver, ki ima perutnice apokaliptičnih ptic, zajetne, s strupom napolnjene vampe, pripravljajoče se, da izcede svojo vsebino na mravljišče ljudi. — zver, ki je ženejo motorji in ki nenehoma pohlepno žre bencin. V njenih številnih gla-

vah sede ljudje, možgani te zverine in ji kažejo pot, urejajo tok njenih sokov in varujejo njen strup. Plazi se pošastna zver, s strahotnimi kremplji tipa po zraku in vidi pod seboj temno zemeljsko ploščo, na kateri jedva razpoznavna objene gube in vidi medel odsev vodá; nad njo se razprstira od zvezd stkaní

ki so zašli v začarano mesto. Če bi se pogledali pri luči, bi se zarežale na mestu človeških obličij ostudne maske, fantastično skrivljene podobe glav, ki bolj spominjajo na praživali nego na misleča človeška bitja. Oprezno se pomikajo te žive karikature, sopeč pod težkimi, okrutnimi maskami. Včasí tu

KADAR JE DIVJI PETELIN KROTEK...
Slika k članku «Iz življenja divjega petelina»

nebeški plašč, okoli nje pa molči nevidno zračno morje, po katerem butajo njene perotnice.

Mesto čaka. Kakor preganjana zver je skrilo v mrak svoje mogočno telo. Pritajilo je dih; po temnih bulvarjih se pomikajo človeške figure in blodijo skozi mrak kakor pravljичni popotniki,

in tam posine rahla lučka žepne svetiljke, kakor da bi poletavale takisto fantastično povečane kresnice nad mogočno travo.

Mesto čaka na svojo usodo.

Nobena luč ne sveti; zdi se, da je ta strahotni kup kamenja na mah izgubil vsa bitja, ki so ga oživiljala in mu da-

jala lepoto in vrednost; orisi hiš in palač se v nekakih skrivljenih, nemarno nametanih, groteskno pomešanih lini- jah črtajo v polutemi pozne aprilske noči. Čudovita je ta mir pritajenega me- sta, čudovita je njegova mimikrija; katera čudežna sila je tako hitro usta- vila, ves njegov mehanizem, vso im- pulzivnost človeškega življenja in pre- tvorila bivališče sto tisočev v prostor začaranega molka, kjer je vsak korak prevdarjen, vsaka kretnja pretehtana?

Mesto je dobilo podobo enega same- ga bitja. Iz njega je zrastle kolektivna žival. Strah prožema njene žile, ali volja do odpora ga brzda. Živeti, kljub vsemu živeti...

Zakaj mesto se je na mah zavedlo, da gre za golo življenje vseh, brez iz- jeme. Komaj so morali vsi ugasniti luči, že so bili eno. Vsi brez izjeme. Dokler zopet ne posinejo luči. V temi, v strahu pred tem, kar ima priti iz teme, se je pritajilo vse, kar je človeš- kega. Žival, mogočna žival je čakala med svojem kamenjem...

V notranjosti kamenja pa je bilo le bolj človeško. V uradu za mestno za- ščito so za debelimi, skrbno zagrnje- nimi zastori bleščale luči, aparati so venomer delovali in dajali na vse stra- ni impulz in življenski utrip. V elek- trarni so delali. Žarele so raznobarvne luči, ogromni dynami so se nenehoma vrteli. Radio je deloval in je spjal ljudi. V javnih uradih, v vojašnicah, povsod, kjer se ni smelo mirovati, so za skrbno zakritimi okni nadaljevali mo- bilizacijsko delo. Povsod so zrle z miz ostudne maske, da na prvi signal zava- rujejo človeško življenje pred plini.

Tudi v zraku ni bilo mirno. Zračne mestne straže so venomer krožile v neki oddaljenosti od mesta, da ne iz- dajo mestnega središča. Skrbno so pa- zile na vse pojave v zračnem oceanu, nestrpno pričakujoč, kedaj priplove po- šastni sovražnik.

Tako so minevale v težki napetosti minute, ki so se zdele dolge kakor ure.

Dokler se ni pojavila pričakovana napadalna jata.

Njen prihod je bil potuhnjjen, čeprav so domači letalci, ki so si dajali signale, da se strnejo v krdelo in se postavijo še pred mestom v hran. čutili so gibanje te komaj vidne oddaljene ptice, da je ne- sigurna v prostoru. Ko so se zračne straže zbrale, je že z ravnice izven me- sta siknil proti nebesu ogromen žaro-

met in ob istem času je zagrmelo iz tu- pov, da se je streslo vse ozračje. Zdaj je bil prihod izdan in so se tudi z letal vtili jarki žarometi in razsvetljevali noč. Po bliskovo se je vnela bitka. Topovi so mogočno bruhali v zrak, kakor da bi se odpirali krateri vulkanov, in tla so se tresla in šipe so žvenketale po vsem mestu od njihovega grozopolnega rjo- venja. Domača in sovražna letala so se jela obstreljevati in zrak se je napolnil s peklenkim ognjem, da je dim oblako- ma zagrinjal zvezde, dokler se niso — neopazne ljudem — zopet prikazale kot siadke nadeje in dragoceni obeti. Grme- lo je s tal in z neba; zemlja in ozračje sta se na hipe zlivala, ognjeni jeziki so lizali s te in one strani; videlo se je, kako se je vnelo zdaj eno, zdaj drugo letalo: to domače, ono sovražno. Bili so grozotni trenutki, ki jih ni nihče štel; trajali so celo večnost in človek, ki jih je sam povzročal, je na dnu duše trepta- taj pred svojimi dejanji.

Tudi zdaj je topovski ogenj prisilil sovražno krdelo, da se je razpršilo. Zračna zver se je razdelila v posamne zveri, ki so splavale v razne zračne vi- šine in spuščale k tlom žaromete. Doma- ča avijatika jih je neumorno zasledovala in obstreljevala; že se je zmanjševalo število napadalskih edinic. Popadala so na tla ali so se razgubila v daljave. Ali vzlic temu so nad mestom zažarele eksplozije bomb, ki so jih vrgli sovražni letalci na treh straneh. Zdaj se je vse mesto na mah vzbudilo, da se nato še jačje stisne vase. Posinili so svarilni signali, po radiu in telefonu je šel po vsem mestu glas:

— Pozor! Yperit!

Z druge strani se je raznesel glas:

— Pozor! Levisit!

To je povzročilo strašno zmedo z ma- skami. Torej je sovražnik raztrosil nad mestom oba strupena plina? Koliko se- kund, koliko minut je deževala smrtna rosa?

Nihče ni vedel nič sigurnega. Skrbno maskirani kemiki zaščitnega urada so nagloma preiskovali mesto. Dognali so, da utegne biti v mestu ne baš znatna količina yperita, plina, ki začne učinko- vati stropav čez nekaj ur. Tedajci pa ugotove tudi navzočnost levisita, na- zvanega «smrtna rosa», ki je vzbujal še pred vojno toliko strahu in groze.

S čudovito hitrostjo in z vzorno du- hoprisotnostjo so se kotli obrambe pred smrtjo, ki se je zdaj oblastno širila po zraku. Odprle so se talne žile, iz vod-

vodnihi cevi so bruhali močni vodometi in kakor slapovi oblivali ozračje. V brlenju luči, ki so se nekam plaho prižgale, so nemirno, a prevdarno vrveli po ulicah maskirani vojaki, požarniki in kemiki. Napolnjevali so ozračje z novoznajdenim plinom antyperit, da paralizirajo učinek yperita, ki ga je bilo po prvih merjenjih največ v podobni plina in kapljic. Odprli so ogromne, vetrnim mlinom podobne ventilatorje na strehah najvišjih mestnih hiš, ki so imeli nalogo, da pospešijo prezračevanje in izpremešajo zrak. Vsa drevesa, vse hiše, vsi predmeti, — vse se je jelo kmalu cediti od vode, kakor v najhujšem neurju; vse je bilo zmlačeno od njenih curkov. Ljudje v svojih kožnih oblačilih so se je otepal in po ulicah in bulvarjih je tekla umazana in zaprna.

Obupna, brezčloveška je bila borba s potuhnjeno smrtjo, ki je ni nihče videl, ki pa je bila povsod in je nemara že marsikomur zlezla pod kožo, čeprav se je čutil še zdravega. Plinske hiše so bile nabito polne ljudi, ki so v poslednjem trenutku spoznali resnost položaja; v posameznih hišah, ki so imele plinske sobe, so natlačeni prebivalci v smrtnem strahu šteli minute, boječ se, da bo sovražnik nenadoma prekinil električen tok in jih vse izročil na nemilost plinom. (Kaj vse se v strahu ne vidi mogoče!). Vse mesto je bilo pod oblastjo sovražnika, ki je dejanski že prodril vanj, čeprav je bil neviden, skrit v podobo yperitovih kapljic in smrtno rose; in kakor na fronti so se vojščaki divje borili z njim, ne meneč se za smrt in življenje. Bila je to skoro nema bitka, ki ji niso dajali veličastja peklensko bruhajoči topovi; bitka, neznan vojščakom prejšnjih časov. Vzlic svoji čudni

molčečnosti je bila krutejša in grozotnejša od vseh drugih.

Dolgo uro ali še več je trajala intenzivna borba z ozračjem. Na vzhodu se je bil pojavil prvi jutranji svit, ki ga ni nihče opazil, kakor ni nihče videl ugašajočih zvezd. Zdelo se je, da je bitka v glavnem končana in sovražnik premagan. Ali še ni smel nihče sneti mask. In po vodi, ki je tekla po ulicah, med mokrimi ulicami, ob blede električni luči in v jutranji zarji, so hiteli na razne strani mesta sanitetni avtomobili. Na periferiji, kjer se je raztrosilo nekaj levisita, je bil položaj najobupnejši. Tu so bivale po večini delavske rodbine, ki se niso marale umakniti in ki so imele malo plinskih mask. Sovražnik je nagrabil na tej strani posebno obilen plen. Sanitetni vojaki, ki so šli od hiše do hiše, so videli stotine komaj ohlajenih trupel in tisoče umirajočih. Nepopisna boleost je napolnjevala ozračje. Ali za kolektivno umiranje, ko so cele družine nenehoma padale v prepad smrti, ko je smrt brisala vse razlike in ugašala vsa nasprotja, ni bilo usmiljenja in sočutja. Vse, kar se je dogajalo, je prekašalo dovzetnost povprečnih človeških čutov; boleost ni bila več boleost, kakor se dovzetnost ušes presegaajoči zvoki izpreminjajo v neslišnost, v molčanje. V strahotni grozi je vse otopelo in izpod režečih se mask zdravnikov in vojakov se ni mogla podediti topla človeška solza.

Tako je napočilo jutro in stoprav v solnčni luči so se jeli ljudje zopet iskati kakor po groznem potresu, ki se jim je zdel sodni dan vsega človeškega rodu.

(Konec prvega člena.)

Tisoč bilijonov let

Tisoč bilijonov let: tako se na kratko glasi najnovejša napoved, ki jo je lansko leto izrekel učenjak Moulton iz Čikage glede na to, kako dolgo bo še obstojala naša zemeljska domovina. Bilijonkrat naj se tisočletje ponovi in zopet zatone v preteklosti, dokler zvon svetovne ure ne bo zapel tiste usodne dvanajste ure, ko bodo cela kraljestva solnc padla na kup in bo naš svetovni otok izginil v gorečem žrelu žarečee ogromne zvezde.

Mož iz Čikaga je mirno izrekel sila tehtno besedo in je s pravo ameriško velikopoteznostjo rešil velikih skrbi vse tiste plašljivce, ki so se bali, da bodo prastare premene med nočjo in dnem, med rojstvom in smrtjo, jedjo in pijačo, ljubeznijo in mišljenjem trajale na zemlji kvečjemu še nekaj milijonov let.

Tisoč bilijonov let: človek to izreče in si pri tem ne misli nič posebnega. Ako pa se potrudi, da se tega številčnega velikana tako ali tako predstavi in ga ogrne s plaščem nazornega poj-

ma, takrat se takoj pokaže, da mora že od kraja odpovedati še tako drzna domišljija. Saj niti besede »million let« ne moremo napolniti z vsebino, še manj pa lahko doumemo velikana »bilijon let«. V prostoru, tam še gre za silo; tam se lažje igraš z velikanskimi števili, in če se domišljija malo potruži, si še nekako lahko predstavlja nekaj milijonov kilometrov. Pred časovnimi velikani pa domišljija neobgljena pada na kup; prav nič ne more narediti z njimi.

Samo malo pomislimo. Od najstarejšega zgodovinskega človeškega dela, odkar so zgradili v Egiptu Keopsovo piramido, je preteklo okroglo pet tisoč let. To razdobje vsebuje na splošno nam znano svetovno zgodovino: rojstvo in smrt na stotine velikih narodov, postanek in pogin prekrasnih kultur. In ta pet tisoč let stara svetovna zgodovina naj se ponovi dvestokrat po eno milijardo, dokler ne nastopi kozmična katastrofa, ki jo je napovedal naš Američan. Dve sto milijardkrat naj znova nastanejo Babilon in Tebe. Rim in Atene ter se zopet pogreznejo v nič...

Saj pa tudi pet tisoč let ni merilo, da bi z njim meril bilijone let. Človek mora že malo podališati merilo, da doseže nekaj, kar se da otipati. Postavimo preteklih pet tisoč let stokrat po vrsti: ta večja časovna milja — pol milijona let — je tista doba, odkar človek živi na zemlji. Pet sto tisoč let je bilo treba, da se je človek razvil do te popolnosti, kakršen je danes. To razdobje vsebuje zgodovino njegovega razvitka, od prebivalca podzemeljskih votlin do

vladarja našega planeta. A tudi ta do mračnega začetka naše zgodovine podaljšana preteklost ni kos bilijonom let, kajti nič manj kot dvakrat po eno milijardo tega razdobja bi morali premeriti še enkrat za nami ležečo pot, dokler se ne zagrne zagrinjalo čez zadnje dejanje zemeljske žaloigre. Ako bi se vsa naša razvojna zgodovina skrčila na eno samo leto, potem bi teh 365 velikanskih dni naše preteklosti stalo nasproti prihodnosti, ki bi obsegala okroglo petnajst tisočletij.

Številke bilijon si ne moremo predstavljati in je ne moremo doumeti. Od začetka nam znane zgodovine človeštva še ni minil bilijon sekund. Šele človeštvo 29. tisočletja se bo lahko pobahalo, da je doživelo bilijon sekund.

Ako pa se hočemo temu velikanu približati glede na prostor, doživimo zopet novo čudo. Na ravniki naše zemeljske oble bi mogli nanizati bilijon milimetrov. Tudi razdalja lune od zemlje ne bi zadostovala. Moral bi to kozmično zvezno črto trikrat podališati, da bi prišli do bilijona. Kajti ta velikan je v primerj s pritlikavcem milionom kakor širokost ljubljanske Zvezde z razdaljo od Ljubljane do Newyorka.

Ako bi nam kdo mogel narediti veleuro, na kateri bi se naimaniši kazalec vsakih sto let premaknil za eno samo sekundo naprej, potem bi preteklo pet in trideset tisoč let, preden bi nastopil od Američana napovedani konec našega svetovja.

Priredil Al. B.

Današnja umetniška priloga

Današnji številki je priložena reprodukcija fotografije Frana Kraševca »Majnik«. Ljubki sliki pač ni treba komentarja. Vidi se, kakor da bi jo naslikal umetnik.

«ŽIVLJENJE IN SVET» stane, celoletno 60 Din, polletno 30 Din, četrletno 15 Din, mesečno 6 Din. — Posamezne številke stanejo v podrobni prodaji samo 2 Din. — Naroča se pri upravi, Ljubljana, Prešernova ul. 54.

Naročnina za inozemstvo: ITALIJA mesečno 2 liri, četrletno 6 lir, polletno 12 lir, celoletno 24 lir. — FRANCIJA mesečno 3 franke. ČESKOSLOVŠKA mesečno 4 krone. AVSTRIJA mesečno 63 grošev. AMERIKA in ostalo inozemstvo 1 in pol dolarja na leto.

Urejuje Božidar Borko. — Izdaja za konzorcij Adolf Ribnikar. — Za »Narodno tiskarno d. d.« kot tiskarnarja Fran Jezeršek. — Vsi v Ljubljani.